



**KORIDOR**  
**NADE**





# KORIDOR NADE

AKTIVNOSTI HUMANITARNOG CENTRA  
ZA INTEGRACIJU I TOLERANCIJU  
U IZBEGLIČKOJ KRIZI **2015-2017**

Izdavač:

**Humanitarni centar za  
integraciju i toleranciju Novi Sad**  
Vojvodanskih brigada 17,  
www.hcit.rs

Za izdavača:

Ratko Bubalo

Sve fotografije prezentovane u ovoj  
publikaciji su vlasništvo HCIT-a i nastale  
su tokom terenskih aktivnosti 2015-2017

Dizajn i prelom:

Headmade  
www.headmade.rs

Štampa:

Štamparija "Futura"

*Štampanje ove publikacije je omogućila Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) kao deo projekta "Podrška lokalnim zajednicama u odgovoru na izbegličku krizu", koji se sprovodi u saradnji sa Fondacijom Ana i Vlade Divac. Humanitarni centar za integraciju i toleranciju (HCIT) je u potpunosti odgovoran za sadržaj publikacije koji ne mora nužno odražavati stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.*

## SADRŽAJ

<b>PREGOVOR</b> .....	5
<b>HCIT I NJEGOVA MISIJA</b> .....	7
<b>SRPSKA DEONICA “BALKANSKE RUTE”</b> .....	13
Početak masovnog priliva, proleće 2015. ....	15
Povećanje broja ljudi i pritisak na granice, leto 2015. ....	17
Konačno zatvaranje mađarske granice i eskalacija sukoba .....	23
<b>RUTA KA HRVATSKOJ</b> .....	27
Epizoda prva - Tovarnik i Bapska .....	27
Epizoda druga - Voz nade .....	35
Trijaža – ko nastavlja dalje? .....	39
Zima i sve oštrije kontrole na prelazima. Par reči menja sve... ..	42
Novi načini registracije izbeglica i migaranata koji su bili u tranzitu .....	45
Nov način registrovanja na granici Grčke i Makedonije: Jedinstveni registracioni obrazac - „pasoš za izbeglice“ .....	49
Prva iregularna vraćanja iz Hrvatske. ....	50
Odgovor “zaustavljenih” .....	51
Konačno zatvaranje “Balkanske rute” .....	53
<b>GRANICA SA MAĐARSKOM: TRANZITNE KAPIJE I ADMISIJA</b> .....	57
Otvaranje novog, nezvaničnog koridora preko Mađarske .....	57
Pojačan priliv izbeglica i migranata na sever. ....	60
Liste, proces admisije i odluke IAO .....	63
Problemi izbeglica i migranata van regularnog sistema, problemi “registracije” .....	65
<b>ZABRANA PRISTUPA TERITORIJI I KOLEKTIVNA PROTERIVANJA</b> .....	71
Kolektivna proterivanja iz Mađarske .....	75
Prekomerna upotreba sile .....	77
Najteži dokumentovani slučajevi .....	79
Kolektivna proterivanja iz Hrvatske .....	82
Najteži slučajevi .....	85
<b>PREKRŠAJNI POSTUPCI I INSTITUCIONALNE PROCEDURE</b> .....	87
Analiza odluka prekršajnih sudova 2016. godine .....	87
Zaštita dece, identifikacija i upućivanje maloletnika bez pratnje roditelja. ....	96
Upis novorođene dece u matične knjige rođenih – pomoć HCIT-a .....	99
<b>PREGLED HUMANITARNIH AKTIVNOSTI HCIT-A 2015-2017.</b> .....	103
<b>ZAKLJUČNA RAZMATRANJA</b> .....	107



## PREDGOVOR

Ova publikacija predstavlja sveobuhvatan pregled izbegličko-migrantskog talasa od 2015. godine, iz perspektive organizacije koja je svoje aktivnosti sprovodila na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine, na tzv. “izlaznim” tačkama tranzitne rute kroz Srbiju. S obzirom na izuzetno veliko terensko iskustvo, koje je obuhvatalo svakodnevni i celodnevni rad sa izbeglicama i migrantima tokom trajanja čitave izbegličke krize, ali i mnogo pre 2015. godine, pa i nakon zatvaranja “Balkanske rute“, HCIT je bio u mogućnosti, da kao „front line“ organizacija, faktički, od pomagača i posmatrača, i sam postane učesnik celokupnog procesa.

Autori publikacije koriste termine “izbeglice i migranti” za stotine hiljada ljudi koji su prošli kroz Srbiju 2015-2016. godine, kako bi na objektivan način prikazali mešoviti migracijski tok, pri čemu je de facto najviše bilo stranih državljana koji jesu izbeglice, ali i onih koji (verovatno) nemaju osnova za međunarodnu zaštitu, te bi im individualni zahtevi bili odbijeni. Autori su u potpunosti upoznati i poštuju pojam “izbeglice”, definisan Konvencijom UN o statusu izbeglica iz 1951. godine i Zakonom o azilu Republike Srbije iz 2008. godine.

Opservacije, informacije, statistički podaci i hronološki pregled događanja i razvoja situacije u vezi sa izbegličko-migrantskim talasom, izneti u ovoj publikaciji, posledica su direktnog prisustva timova HCIT-a na terenu i njihovog svakodnevnog rada sa izbeglicama i migrantima. Određeni deo statističkih podataka pribavljen je od UNHCR-a, te od prekršajnih sudova, na osnovu zahteva za pristup informacijama od javnog značaja.

Autori se zalažu za rodnu ravnopravnost i rodnu upotrebu jezika. U publikaciji se za označavanje aktera pretežno koristi muški rod, radi lakšeg praćenja sadržaja.

HCIT je izvršni partner Visokog komesarijata UN za izbeglice od 1999. godine. Saradnja i kontinuirana podrška, koja traje već 18 godina, omogućila nam je neometan i sistematski razvoj, izgradnju kapaciteta uz konstantno usavršavanje i podizanje nivoa znanja, ali i usluga, na čemu smo im izuzetno zahvalni.

HCIT je partner UNICEF-a od 2016. godine. Saradnja, razumevanje i neizmerna podrška omogućili su nam da u najtežim uslovima pomognemo i zaštitimo one najranjivije među izbeglicama i migrantima, a to su deca. Ovim putem zahvaljujemo se na kontinuiranom poverenju i podršci.

HCIT se srdačno zahvaljuje i svim drugim donatorima koji su nas podržali i prepoznali našu predanost u radu sa izbeglicama, a posebno dugujemo zahvalnost Fondaciji za otvoreno društvo, Ambasadi Kraljevine Holandije, Danskom savetu za izbeglice, USAID-u, Fondaciji Ana i Vlade Divac, IRC-u, NGO „People in need“ i mnogim drugima.

Autorka ove publikacije je Ivana Vukašević, pravna savetnica u HCIT-u i asistent na projektu koji se realizuje sa UNHCR-om. Autorka se zahvaljuje i svojim kolegicama, Ivi Isakov, Vukici Vidaković i Ivani Čomić, kao i kolegama Borisu Majlatu i Daliboru Karadži na njihovom doprinosu u realizaciji publikacije.



## HCIT I NJEGOVA MISIJA

Humanitarni centar za integraciju i toleranciju (HCIT) partner je Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR) od 1999. godine u pružanju pomoći izbjeglicama i raseljenim licima s prostora bivše SFRJ, a od 2012. i izbjeglicama iz drugih zemalja. Teritorijalno pokrivamo područje AP Vojvodine.

Suočavajući se sa sve masovnijim prilivom izbjeglica i migranata HCIT je od sredine septembra 2015. godine uspostavio 24-časovnu organizaciju pružanja pomoći izbjeglicama, uključujući i vikende i praznike, uz okupljanje velikog tima prevodilaca za arapski i farski jezik, distributera i saradnika za izbjeglice. Na dnevnom nivou, naša pomoć u različitim vidovima obuhvaćala je tri i više hiljada izbjeglica. S našim prevodiocima za arapski i farski jezik 24 sata smo bili među izbjeglicama, pružali im neophodne informacije i savjete, posebno o azilnoj proceduri te pravima i obavezama u Srbiji, asistirali s prevodiocima kod pružanja liječničkih intervencija, pružali pomoć kod spajanja porodica, što se nerijetko dešavalo u situaciji masovnog kretanja izbjeglica, obavljali brojne intervjuje s njima da bismo imali što potpuniji uvid u njihovo kretanje od polaska u izbjeglištvo do nas, te koje su probleme imali na putu, da li je bilo kršenja ljudskih prava i nasilja prema njima i od koga, itd.

Blokiranjem tzv. “Balkanske rute” države na toj ruti, dakle i Srbija, su sve manje u mogućnosti da upravljaju migratornim tokovima, suočavajući se sve više sa iregularnim prelaženjem granice, uz procvat krijumčarenja i izloženosti izbjeglica i migranata ostalim oblicima kriminala, kao što su trgovina ljudima, uključujući i sve veću seksualnu eksploataciju. Dakle, suočavamo se s općim porastom ljudske patnje i izloženosti izbjeglica i migranata brojnim životnim rizicima, koje sa sobom nose ilegalne migracije posredovane krijumčarenjem, od kojih se neki, na žalost, završavaju fatalno po njih.

Ovo je aktualna izbjeglička i migrantska situacija u kojoj djelujemo i u kojoj ćemo i dalje djelovati, ako i dalje ostanu krizna žarišta koja proizvode izbjeglice i ako se nešto ne promijeni u evropskoj politici prihvata izbjeglica, a što opet stavlja pred velike izazove i iskušenja i policiju, Komesarijat za izbjeglice i migracije, sistem socijalne zaštite, UNHCR, a i nas iz civilnog društva.

Način na koji se Evropska unija suočava s milijunskim izbjegličkim talasom, koji je 2015. i 2016. godine zapljusnuo Evropu, stavio je na ozbiljnu kušnju temeljne vrijednosti na kojima je zasnovana Evropska unija.

Upravo je nama ovdje na Balkanu nebrojeno puta u protekle dvije decenije iz Brisela poručivano da su ljudska prava temelj na kojem počivaju te vrijednosti i od kojih moramo polaziti u rješavanju naše izbjegličke krize. Ljudska prava izbjeglica, kao i svih drugih ljudi, su univerzalna vrijednost i uslov za suradnju svih država, te stoga ne smiju biti predmet



9 kompromisa, redukcija, restrikcija, suspenzija, niti se mogu koristiti za međunarodnu političku trgovinu. Držana nam je lekcija da politika ne može biti iznad ljudskih prava, pa, prema tome, niti iznad ljudskih prava izbjeglica. Sadašnja izbjeglička kriza u samom evropskom dvorištu, kao lakmus papir, pokazuje koliko su temelji Evropske unije, a to su ljudska prava i vladavina prava, čvrsti, odnosno da li u njima ima i nečega drugog što ugrožava i ta prava i same vrijednosti Unije.

Podsjetit ću s tim u vezi samo na dvije, čini mi se, relevantne izjave. “Grupa umetnika-aktivista za borbu protiv nehumanosti” iz Nemačke navela je na svom internet sajtu da “25 godina posle pada Berlinskog zida, granice Evrope su zatvorene, a desetine hiljada ljudi se davi, umire od dehidracije ili propada pred njenim spoljnim zidovima”. Međunarodna organizacija za zaštitu ljudskih prava *Amnesty International* izjavila je da je Evropska unija od 2007. do 2013. godine potrošila više od dve milijarde evra za postavljanje ograda, sistema za nadzor, kontrole na granicama i za finansiranje službe za nadzor granica – agencije Fronteks. Međutim, samo 700 miliona evra je potrošeno na poboljšanje položaja azilanata<sup>1</sup>. Ove brojke, koje ilustriraju opći društveni i politički kontekst suočavanja s izbjegličkom krizom, zabrinjavaju naročito imajući u vidu sve izraženije manifestacije ksenofobije i rasizma, na žalost i od čelnika pojedinih država Evropske unije.

Nemogućnost zajedničkog djelovanja u kriznoj izbjegličkoj situaciji dovela je do toga da su se Zajednički evropski sistem azila i standardi u njemu uspostavljeni srušili kao kula od karata, a među kojima i osnovni, a to je pravo pristupa teritoriju i azilnoj proceduri.

Polazeći od temeljnih vrijednosti Evropske unije i od univerzalnih principa Ujedinjenih nacija, evropski odgovor na izbjegličku krizu bi bio, prije svega, aktivno suočavanje s uzrocima, a ne primarno s posljedicama izbjegličke krize te kritičko samopreispitivanje vlastite uloge i doprinosa toj krizi. Bez toga nema rješavanja izbjegličke krize, ona će sve više rasti, a Evropska unija će ubrzano kruniti svoje temeljne vrijednosti baveći se gotovo isključivo samo njezinim posljedicama. U načinu rješavanja izbjegličke krize pokazat će se hoće li Evropska unija postati politički punoljetna, odnosno politički samostalna i izrasti u jednu od nezaobilaznih tačaka mutipolarnog svijeta ili će u nedostatku hrabre vizije i zajedničkog odgovora, nacionalni egoizam prevladati, uz fašizaciju javnog prostora, ispoljenog sve snažnijim pojavama ksenofobije, rasizma i isključivosti, a što će, ako se nastavi, urušiti i samu Uniju.

Mora se reafirmirati činjenica da su prosvetiteljstvo i humanizam dijelom ugrađeni u odnos EU prema izbjeglicama i migrantima druge vjere i kulture. To znači da se izbjeglice prepoznaju kao ugroženi ljudi, koji imaju pravo na međunarodnu zaštitu, a ne da ih se vidi u kulturnom i etničkom pogledu kao opasnog drugog, kako to sugeriše desnica. Prigušiti ili napustiti solidarnost prema tim ljudima znači izazvati krizu evropskih vrijednosti i tiho skliznuti u socijalšovinizam, normalizujući rasizam desnice. Izbjeglice treba uključivati u društvo, a ne zatvarati u geta. To je najefikasnija prevencija i rasizam i

---

<sup>1</sup> [www.rts.rs](http://www.rts.rs), 03. 11.2014.



11 terorizma. I to tako, što će se rušiti neoliberalne dogme egoizma, koje su za slobodu kretanja u EU, uz istovremenu žešću zaštitu spoljnih granica EU, tako što će se govoriti o ugroženim izbjeglicama, a ne o lijenim ljudima u potrazi za blagostanjem; tako što će se zalagati da se osim zakona o izbjeglištvu donose i zakoni o radnim uslovima upošljavanja ugroženih; tako što će se zalagati da trgovinski ugovori između bogatih i siromašnih zemalja ne osiguravaju privilegije bogatih, već uspostavljaju ravnopravnu ekonomsku razmjenu između bogatih i siromašnih zemalja i koji će poticati razvoj siromašnih zemalja. To su poželjni elementi migracijske politike, koja se nikako ne bi smjela svesti na sredstvo propuštanja ugroženih ratom i nasiljem i svjetske sirotinje u mjeri u kojoj razvijeni Zapad to dopušta.

Ostaje nam da se nadamo da će nam iz Brisela stizati nadahnjujuće i ohrabrujuće poruke da u suočavanju s izbjegličkom krizom čvrsto branimo temeljne vrijednosti Evropske unije, a to su ljudska prava, među kojima je i osnovno izbjegličko pravo – a to je pravo pristupa teritoriju, pravo pristupa azilnoj proceduri. Ograde, koje se sve više šire, ne bi smjele biti evropski odgovor na izbjegličku krizu.

Ove napomene su bile nužne, jer bez ovog konteksta naprosto ne možemo konkretno sagledati niti ozbiljno govoriti o tome gdje smo mi u toj priči, odnosno kako da se mi suočavamo s izazovima izbjegličke krize i koje praktične korake da poduzimamo.

***Ratko Bubalo**, osnivač i Predsednik Upravnog odbora HCIT-a.*



## 13 SRPSKA DEONICA “BALKANSKE RUTE”

“Balkanska ruta” je otvorena 2015. godine, ali je Srbija godinama unazad bila na ruti kojom su prolazile izbeglice i migranti. Međutim, tokom 2015. godine, Republika Srbija se susrela sa enormno velikim brojem izbeglica i migranata, koji su najviše dolazili upravo iz ratom zahvaćenih područja, odnosno najviše iz Sirije, Avganistana i Iraka. Za skoro sve njih, Srbija je i 2015. godine ostala isključivo zemlja tranzita, a ne krajnjeg odredišta. Masovni priliv se nastavio, uz tendenciju manjeg, ali konstantnog smanjenja i u prvim mesecima 2016. godine, sve do zvaničnog zatvaranja ovog specijalno otvorenog koridora preko Balkana. Timovi Humanitarnog centra za integraciju i toleranciju su bili u prilici da kroz svakodnevni rad na terenu na mađarskoj i hrvatskoj granici dokumentuju čitav tok koridora preko Srbije, od početnog manjeg priliva u zimskim i prolećnim mesecima 2015. godine, pa sve do eskalacije tokom leta i jeseni, kada je na stotine hiljada ljudi ulazilo mesečno u Srbiju.

Prema zvaničnim podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, samo tokom 2015. godine, izdato je čak 577.995 potvrda o izraženoj namera da se traži azil u RS (iako je realan broj ljudi koji je prošao kroz Srbiju tokom te godine bio značajno veći s obzirom da su posebno u prvoj polovini godine, registracioni kapaciteti u Preševu, kao prvoj ulaznoj tački, bili vrlo limitirani). Izdavanje potvrda o izraženoj nameri (u skladu s članom 23. Zakona o azilu<sup>2</sup>), je tokom 2015. bio jedini način registrovanja svih izbeglica i migranata, kako onih koji su bili samo u kraćem ili dužem tranzitu kroz zemlju, ali i onih koji su zaista imali nameru da zatraže međunarodnu pomoć u Srbiji.

Najzastupljeniji su bili državljani Sirije, odnosno njih 301.533 ili 52%, zatim državljani Avganistana (160.831) i državljani Iraka (76.003) čiji je priliv bio povećan posebno u poslednjim mesecima godine. Tokom oktobra 2015. godine, zabeležen je rekord od čak 180.307 registrovanih izbeglica i migranata, iako je na osnovu realnog praćenja situacije na terenu njihov broj bio i veći za više hiljada.

Tokom cele godine, izbeglice i migranti koristili su dve osnovne tranzitne rute kako bi došli do Srbije: iz Turske preko Grčke i Makedonije i iz Turske preko Bugarske. Prva ruta je bila znatno više korišćena. Početkom leta 2015. godine, beležimo prva svedočenja (uglavnom muškaraca samaca, manje porodica) da su ovom rutom dolazili do Srbije.

Sve do zatvaranja glavne izbegličko-migrantske rute, koja je vodila do Mađarske, sredinom septembra 2015. godine, izbeglice i migranti su se prosečno nedelju dana zadržavali u Srbiji i to na nekoliko ključnih lokacija: u Beogradu, radi predaha, odmora, pristupa humanitarnoj pomoći, ali i spajanja sa krijumčarskim grupama, i na severu, u Subotici i Kanjiži,

---

<sup>2</sup> Zakon o azilu Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, br.109/2007.



do kojih su dolazili koristeći redovne i vanredne autobuske linije i taksi vozila, a potom i do pograničnih sela – Horgoša i Martonoša, odakle je pristup zelenoj granici bio najbliži. Nakon što se izbeglički tok preusmerio ka granici sa Hrvatskom, u drugoj polovini septembra, vreme zadržavanja izbeglica i migranata u zemlji se drastično smanjilo i, faktički, u roku od 24-48 sati nakon registrovanja u Preševu, velika većina njih je i napuštala Srbiju, prvo na prelazu Berkasovo-Bapska, a kasnije u Šidu, koristeći voz ka Slavanskom Brodu.

## Početak masovnog priliva, proleće 2015.

U prvoj polovini godine, HCIT je obilazio sve lokacije na severu zemlje na kojima su se izbeglice i migranti okupljali, a posebnu pažnju smo poklanjali najosetljivijim licima, kao što su maloletnici bez pratnje, majke sa decom, bolesni i stari, pratili njihov pristup proceduri azila u praksi, kao i pristup humanitarnoj pomoći, lekarskoj pomoći i urgentnom zbrinjavanju.

U prvim mesecima 2015. godine, broj stranaca koji su na dnevnom nivou bili vraćani u zvaničnom postupku readmisije iz Mađarske je značajno porastao, posebno u poređenju sa 2014. godinom, što je HCIT neposredno pratio, posebno kada smo imali pristup Policijskoj stanici u Kanjiži (koja je bila nadležna za prijem svih readmisanata nakon preuzimanja na graničnom prelazu Horgoš-Roske). Sve readmisante smo i pravno savetovali o proceduri azila, ali i o proceduri koja će se na njih primeniti od strane policije i lokalnog Prekršajnog suda. Prema podacima sa kojima HCIT rasposlaže<sup>3</sup>, od početka pa zaključno sa 1. majem 2015. godine, na graničnom prelazu Horgoš su vraćena 942 strana državljana, većina je bila iz Sirije (gotovo 90%), zatim iz Iraka, Somalije, Bangladeša, Avganistana, što je vrlo jasan pokazatelj drastičnog povećanja broja izbeglica i migranata na ruti kroz Srbiju. Nakon prekršajnog procesuiranja u Odeljenju Prekršajnog suda u Kanjiži, većina ih je u roku od nekoliko sati bila ponovo slobodna. Pojedine izbeglice i migranti su nam u tom periodu uznemireno svedočili da su bili izloženi nasilnom ponašanju pripadnika mađarske granične policije. Iz tih razloga, kako bi zaštitili sebe i svoj rad, policijski službenici PS Kanjiža, koji obavljaju poslove readmisije, zahtevali su da se pre preuzimanja lica na granici, evidentira činjenica da li neko od izbeglica i migranata ima vidljive rane i povrede. Naime, dešavalo se da lica vraćena u procesu readmisije imaju povrede na telu iz zvanično neutvrđenih razloga. Takođe, policijski službenici PS Kanjiža su zahtevali da se sadržaj svih ličnih stvari, koje strani državljanin poseduju, utvrdi pre preuzimanja, jer se takođe dešavalo da stvari, posebno novac, nedostaju, odnosno da mađarski službenici ne vrate sve vrednosti i stvari koje izbeglice i migranti imaju kod sebe u momentu hapšenja na teritoriji Mađarske.

---

<sup>3</sup> Podaci Policijske uprave Kikinda.



Dok je tokom prva 3 meseca, isključivo Stara ciglana kraj Subotice bila glavna lokacija na kojoj su se izbeglice i migranti okupljali i to najviše muškarci starosti od 16, 17 do 30 godina starosti (dnevno njih do 100), najviše iz Avganistana i Pakistana, već u drugoj polovini marta i u aprilu primetan je skokovit porast stranih državljana koji su uglavnom vrlo kratko, dan ili dva boravili tamo. Ipak, ono što je bila drastična promena, jeste što su čitave porodice, majke sa malom decom, i to najviše iz Sirije, počele da borave uglavnom noću u nehygijenskim uslovima, u staroj i trošnoj napuštenoj fabrici cigala.

Tokom aprila meseca, a posebno početkom maja, po prvi put je Kanjiža postala mesto gde su se izbeglice i migranti zadržavali duži vremenski period (direktno su dolazili iz Subotice ili iz Beograda), jer su do tada jedino oni koji su vraćeni u procesu readmisije iz Mađarske imali fizičkog dodira sa Kanjižom. Nakon što je svakodnevno kroz opštinu Kanjiža (tačnije kroz mali trg i parkić u središtu mesta) prolazilo u tranzitu 500, pa čak pojedinih dana i 1.000 lica (u to vreme 85-90% iz Sirije), zvanični predstavnici opštine su sve češće apelovali da je ovakva situacija nedopustiva i tražili hitnu reakciju nadležnih državnih institucija, prvenstveno kako bi se priliv izbeglica i migranta onemogućio.

HCIT je više puta apelovao, posebno nakon alarmantnog povećanja broja ljudi na severu, a posebno zbog velikog broja žena i dece, starih i bolesnih, da postoji hitna potreba za humanitarnom pomoći. Međutim, sve do početka jula meseca, konkretna pomoć od nadležnih institucija umnogome je kasnila. Na Staroj ciglani je prva cisterna sa pijaćom vodom postavljena tek 8. jula, kada je temperatura već prelazila 40 stepeni. U to vreme dnevno je i preko 300-400 izbeglica boravilo na toj lokaciji u izuzetno nehygijenskim uslovima – glavna gradska deponija je svega nekoliko stotina metara udaljena od ciglane. U to vreme, broj organizacija prisutnih na terenu je bio vrlo mali, ali je bio primetan trend sve većeg uključivanja organizacija civilnog društva, ali i spontanog organizovanja lokalnog stanovništva u vidu hitnih humanitarnih akcija prikupljanja pomoći za ugrožene izbeglice i migrante.

## **Povećanje broja ljudi i pritisak na granice, leto 2015.**

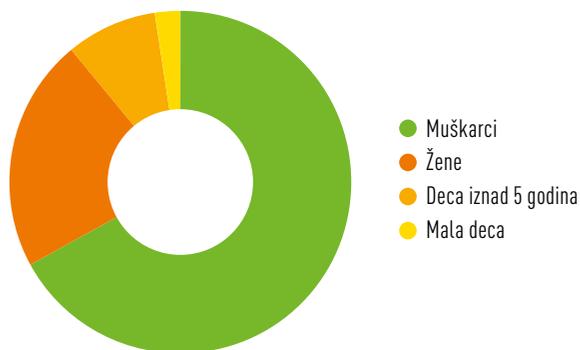
Jula meseca 2015. godine rat u Siriji je uveliko u četvrtoj godini i UNHCR procenjuje da je u tom trenutku broj Sirijaca koji su napustili zemlju prevazišao 3,7 miliona. Međutim, ovaj broj, ma koliko se činio velikim, potcenjuje veličinu krize, jer je to broj državljana Sirije koji ne uključuje i one koji su unutar Sirije bili izbeglice, već samo one koji su napustili zemlju. UNHCR istovremeno procenjuje da je i 65 hiljada palestinskih izbeglica napustilo Siriju, kao i da je to učinilo i 50 hiljada Iračana. S obzirom da se situacija menjala iz časa u čas i da je na hiljade ljudi svakodnevno napuštalo Siriju, teško je reći o kojem se tačnom broju izbeglica radi.

Naime, bliskoistočni izbeglički talas tog leta 2015. sa sobom povlači i izbeglice iz Avganistana, Pakistana, Iraka i velikog broja zemalja afričkog kontinenta. U to vreme, HCIT počinje sa svakodnevnim minitoringom severne srpske granice, kao i mesta poznatih po okupljanju izbeglica, kao što su centar Kanjiže i napuštena Stara ciglana (bivša "Bačka opeka") kraj Subotice.

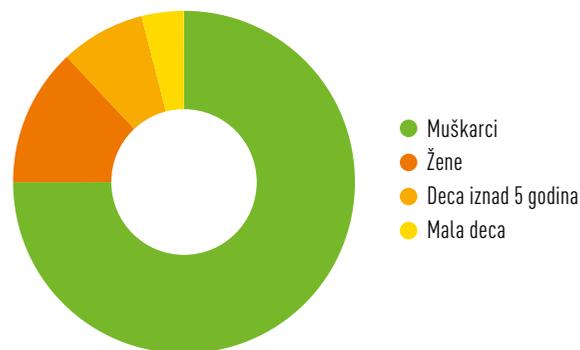
U julu mesecu HCIT beleži veće prisustvo izbeglica iz Avganistana i Pakistana, uglavnom na staroj subotičkoj ciglani. Oni nastanjuju napuštene objekte ciglane i obližnje livade i šume, koje nazivaju "džungla", i tamo borave nekoliko dana pre nastavka puta ka mađarskoj granici. U julu je zabeleženo veće prisustvo žena sa malom decom avganistanskog porekla, mada i dalje većinu ove populacije sačinjavaju mladići u dvadesetim i tridesetim godinama starosti. Zabeleženo je takođe, da ovi poslednji ulaze u Srbiju iz Bugarske i da u to vreme koriste rutu Avganistan-Iran-Turska-Bugarska-Srbija.

Već početkom avgusta, situacija se menja – počinje stalno da raste broj sirijskih izbeglica. Izbeglice iz Sirije i Iraka se u to vreme okupljaju u samom centru Kanjiže i odatle u grupama kreću ka zelenoj granici<sup>4</sup> i iregularnim putevima prelaze u Mađarsku. Takođe, u ovom periodu povećava se prisustvo žena sa malom decom, što ukazuje na trend porasta, pa će uskoro žene i deca činiti većinu izbegličke populacije, koja prolazi kroz Srbiju.

## JUL 2015



## AVGUST 2015



Tokom avgusta meseca, smanjuje se prisustvo izbeglica iz Avganistana i Pakistana u Subotici.

<sup>4</sup> Celokupna dužina kopnene granice Republike Srbije prema susednim državama.

Krajem avgusta situacija počinje drastično da se menja – sve veći broj izbeglica zastaje na severnoj srpskoj granici. Do promene je došlo usled nekoliko faktora, od kojih su najznačajniji sledeći:

1. Izgradnja žičane ograde i pojačano prisustvo mađarske policije i vojske duž celokupne granice sa Srbijom;
2. Najava novog zakona u Mađarskoj, kojim su predviđene strože kazne za ilegalni prelazak državne granice i ilegalni boravak u Mađarskoj;
3. Otvaranje tranzitnog centra na starom Vašarištu u Kanjiži;
4. Povećan broj izbeglica, koje pristižu u Grčku i, samim tim, pojačan priliv u Makedoniju i Srbiju;
5. Pojava povećane brutalnosti i eksploatacije izbeglica u Bugarskoj.

Ovi faktori značajno menjaju dinamiku prelazaka i samim tim pogoršavaju situaciju, jer se stvaraju veće gužve, duža su zadržavanja, krijumčarske cene prelazaka skaču i sve to dovodi do velikog nezadovoljstva i nervoze unutar same izbegličke populacije. To najviše dolazi do izražaja na samoj granici sa Mađarskom gde su, na korak do Šengen zone<sup>5</sup>. Izbeglice su bile očajne, misleći da su pred skorim krajem putovanja, pri čemu je većina njih ostala gotovo bez para, koje su usput potrošili.

Zbog dužeg zadržavanja izbeglica na severu Srbije povećavaju se i potrebe za humanitarnom pomoći, zdravstvenom zaštitom, smeštajem, kao i pravnim i drugim vrstama savetovanja. U ovom period, pojavljuju se i prvi izuzetno ranjivi slučajevi povodom kojih se ostvaruje prekogranična komunikacija i saradnja. HCIT ulaže napore da minimalizuje patnju ovih ljudi i obezbedi im pomoć. Otuda raste broj naših asistencija u tom pogledu, a istovremeno raste i broj izbegličkih svedočenja koje beležimo. Izdvajamo neka, kako bismo ilustrovali situaciju i atmosferu među izbegličkom populacijom u tom osetljivom periodu.

---

<sup>5</sup> Ulazak u Šengen zonu je za sve koji prolaze „balkanskom rutom“ od velikog značaja, jer ulaze u zonu bez granične kontrole unutar koje im je lakše i, što je najvažnije, jeftinije i bezbednije da se kreću.



## **Maloletnik bez pratnje (avgust, 2015)**

*Rođen 1999. godine u Avganistanu, pobjegao je iz domovine pre nešto više od mesec dana. Prema njegovom svedočenju, pobjegao je iz straha da ga talibankse snage ne uhvate i ne primoraju da se bori za njih. Familija je ostala u Avganistanu i on sam putuje ka Evropi, a željena destinacija mu je Nemačka.*

*Mi smo ga sreli na Staroj ciglani i ustanovili da je on posebno ranjiv slučaj što zbog toga što je maloletan i bez pratnje, kao i zbog toga što je tokom svog putovanja pretrpeo napade i zlostavljanja u Iranu i Bugarskoj. Kaže da su ga u Iranu nemilosrdno tukli i pokazao nam je ožiljke na licu i po rukama.*

*Dok je prelazio iz Turske u Bugarsku uhvatila ga je bugarska policija. Prema njegovim rečima, policajci su ga oborili na zemlju, udarili u glavu i skinuli svu odeću. Uzeli su mu sve što je imao kod sebe, vezali ga i ostavili tako golog, vezanog i povređenog na zemlji, pola sata. Za to vreme, oni su pretražili sve njegove stvari, uzeli mu mobilni i sav novac, bacili su hranu i druge stvari, koje je nosio sa sobom. Posle 30 minuta, dok je on ležao bez odeće na kiši, odvezali su ga, vratili mu odeću i odgurali ga nazad u Tursku. On svedoči da mu je u Turskoj ukazana medicinska pomoć za povrede koje je zadobio i da je, kada se oporavio, pokušao ponovo da nastavi put. Ovog puta je uspeo da prođe neopaženo i stigao je u Srbiju. Međutim, sada je očajan, jer više nema para, ni mobilni i znatno mu je teže da nastavi put do Nemačke.*

## **Dečak iz Sirije (septembar, 2015)**

*Srećemo jedanaestogodišnjaka i njegovog oca u tranzitnom centru u Kanjiži. Pre godinu dana ustanovljeno je da dečak ima rak. U Hami, odakle dolaze, nema nikakvih uslova za lečenje, a i Hama je u tom periodu uveliko zahvaćena ratnim sukobima. Dečakovo stanje se znatno pogoršava proteklih godinu dana i njegov otac, očajan, rešava da krene na put za Švedsku gde živi njegova sestra.*

*Dečak ima tumor kuka i to otežava njegovo kretanje; on praktično ni ne može da hoda i otac ga nosi na leđima celim putem od Sirije do Srbije. Oni planiraju da večeras pokušaju da pređu u Mađarsku. Otac je umoran i užasno zabrinut. Čuli su mnoge priče o tome kako je prelazak u Mađarsku težak i boje se. Dečak je trenutno stabilan, ali se njegovo stanje menja iz sata u sat. U bilo kom momentu može da mu pozli, pogotovo ako je uplašen ili uznemiren. Centar u Kanjiži je mesto na kojem su prvi put posle dužeg vremena napravili predah i odmorili se.*



*Mole za bilo šta, makar kontakt sa nekim u Mađarskoj kome mogu da se jave ukoliko stvari krenu po zlu. Koristeći prekograničnu saradnju, uz pomoć kolega iz UNHCR-a, obavestili smo mađarski UNHCR o ovom izuzetno ranjivom slučaju kako bi im oni mogli pružiti dalju adekvatnu zaštitu u Mađarskoj, jer je posle nekoliko razgovora sa dečakovim ocem bilo očigledno da on neće odustati od svoje namere da nastavi put.*

Pritisak da se nastavi putovanje ka zemljama zapadne Evrope postaje gotovo nemerljiv i sasvim je jasno da, ako granica zaista bude blokirana i dalji prolazak onemogućen, izbeglice to neće prihvatiti. Ukoliko mađarske vlasti pokušaju da ih spreče silom, znali smo da će doći do incidenata, mada niko nije mogao da predvidi kojih bi razmera oni mogli biti.

Sve je, naravno, potrebno staviti u kontekst. Jedini prihvatni centar u Srbiji tada je u Preševu, dok masa izbeglica, koje se nalaze na severu zemlje, nema gde da se smesti. Postoji tranzitni centar u Kanjiži, sa šatorima, i nije adekvatan za duži boravak. Postoje i azilni centri čiji kapaciteti nisu dovoljni da prime broj ljudi prisutnih u zemlji. Sve ovo doprinosi sveopštoj napetoj atmosferi, jer i pored volje dela izbegličke populacije da se sklone sa granice, dolazi do problema sa njihovim smeštajem pošto tolikih kapaciteta nema, a pritom se nastavlja i priliv novih izbeglica iz dana u dan.

## **Konačno zatvaranje mađarske granice i eskalacija sukoba**

Konačno zatvaranje rute preko Mađarske desilo se tačno u ponoć 15.09.2015. godine. Svi su u neverici očekivali taj trenutak. Izbeglice i migranti su prethodnih dana hrlili ka granici u velikom strahu i panici – šta dalje ako se zaista ruta zatvori? Toliko su žurili da neretko nisu ni zastajali da prime humanitarnu pomoć, jer su znali da je svaki minut bitan. Jedino pitanje u to vreme je bilo: “Da li je granica otvorena?”.

### **Trudna žena iz Iraka (septembar, 2015)**

*Nekoliko dana pre zatvaranja granice, u TPC u Kanjiži smo sreli mladu ženu iz Iraka, koja je putovala sa mužem i troje male dece. Bila je u zadnjoj nedelji trudnoće i bilo je pitanje dana kada će porođaj početi. Dežurni lekari u TPC-u su je pregledali i ustanovili da je za nju najbolje da leži i da je porođaj vrlo blizu. Ni ona se nije osećala dovoljno jakom da pešači desetine kilometara puta i videlo se da jedva stoji. Ponudili smo joj da je odmah prebacimo do bolnice u Subotici i objasnili da je za njeno zdravlje, ali i zdravlje bebe to najbolja opcija. Posle par minuta razgovora s mužem, oboje su nas obavestili da nastavljaju dalje. “Ako treba, neka se porodi i usput, na njivi, ali samo da stignemo do Nemačke, pre zatvaranja granice”, rekao nam je njen muž, dok je ona potvrdno klimala glavom.*



Iako je bilo vrlo teško utvrditi tačan broj ljudi tog 15. septembra 2015. godine, procene su da je između tri i četiri hiljade izbeglica i migranata ostalo na graničnim prelazima Horgoš I i II u tom trenutku. Situacija je bila dramatična. Prelazi Horgoš I i II su bili zatvoreni i za državljane Srbije i ta situacija je trajala još narednih nekoliko dana. Na stotine muškaraca je pokušavalo da probije ogradu. Kao prvu reakciju na zatvorenu granicu najavili su štrajk glađu i žeđu. Žene i deca su plakali. U tom trenutku, nije bilo dovoljno humanitarne pomoći za sve. Već sutradan, posebno na prelazu Horgoš II, odgovor humanitarnih organizacija bio je koordinisaniji i samim tim bolji. Velika vrućina tih dana je dodatno pogoršavala stanje svih onih koji su provodili vreme ispred ograde.

HCIT prevodioci su, zajedno sa delatnicima UNHCR-a, nastojali da smire situaciju i pokušavali su da pomognu barem najslabijima. Na Horgošu I, mađarska imigraciona služba je postavila toga dana prvi put tranzitnu kapiju na kojoj su, oni koji su želeli da zatraže azil u Mađarskoj, mogli to i da urade. Međutim, kako smo mogli da primetimo, mnogi koji su toga dana ušli, su u roku od par sati (u skraćenoj proceduri) bili vraćeni nazad u Srbiju, pošto im je zahtev odbijen<sup>6</sup>.

Na žalost, dan kasnije došlo je do ozbiljnih nereda na Horgošu II, kada su mađarski graničari posle nekoliko pokušaja probijanja metalne ograde na prelazu, ispalili suzavac i izveli vodene topove na izbeglice i migrante. Tek dva dana kasnije, velika većina izbeglica i migranata je pristala da uđe u autobuse parkirane na Horgošu I i II koji su ih vodili ka novoj rutu, ka granici sa Hrvatskom.

---

<sup>6</sup> "No country for refugees", Hungarian Helsinki Committee, 18.09.2015.



## Epizoda prva - Tovarnik i Bapska

Drugog septembra 2015. godine svet obilazi slika beživotnog tela sirijskog dečaka na obali Grčke. Evropsko javno mnjenje ulazi u fazu otrežnjenja i empatije, konačno prihvatajući činjenicu da se dešava nešto epohalno, što će ostaviti duboki trag na Starom kontinentu. Konačno se angažuju i evropske administracije, predvođene nemačkom Vladom, pa počinju da se stvaraju uslovi za neometani prolazak izbeglica preko granica unutar Evropske unije. Međutim, put do regulisanog i neometanog prolaska je trnovit, što možda najsnažnije ilustruje etapa haotičnih prelazaka na hrvatskoj granici.

Posle zatvaranja mađarske granice, izbeglice se preusmeravaju na granicu sa Hrvatskom. Tovarnik je bio prva tačka ulaska. Već drugog dana pošto su sve izbeglice, koje su preusmerene sa Horgoša, već uveliko prešle u Hrvatsku i nastavile svoj put, autobusi direktno iz Preševa počinju da dovoze ljude na manje od kilometar pre graničnog prelaza Šid-Tovarnik.

Neki od izbeglica i migranata, koji pristižu u Šid, čak nisu sigurni gde se nalaze i u kojoj su državi. Sve se dešava veoma brzo. Većina izbeglica i migranata izjavljuje da se praktično nisu ni zadržavali u Preševu, te da nisu registrovani od strane državnih organa.

Dana 22. septembra 2015. godine, saznajemo da je nekoliko hiljada izbeglica prenoćilo između graničnih prelaza Šid i Tovarnik, te da ovakva situacija značajno ometa rad na graničnim prelazima. Izbeglice počinju u sve većem broju da prelaze u Hrvatsku na nezvaničnom graničnom prelazu (bivšem vojnom prelazu) Berkasovo/Bapska. UNHCR i HCIT timovi na tom prelazu zatiču do tada rekordan broj ljudi – u roku od nekoliko sati preko dve i po hiljade ljudi prelazi u Hrvatsku. O nepreglednoj masi izbeglih govori i podatak da je svakog sata direktno iz Preševa pristizalo u proseku 5 punih autobusa i to najčešće spratnih autobusa. UNHCR i HCIT timovi te večeri dele preko hiljadu ćebadi, jer noću temperature počinju da padaju, a izbeglice pristižu u letnjoj garderobi. Nakon prelaska u Hrvatsku nisu ih čekali autobusi, već su pešačili 17 kilometara do prihvatnog centra u Opatovcu.

Posle višesatne vožnje iz Preševa (gde izbeglice nisu uvek imale vremena da zastanu), a pre dugog pešačenja unutar same Hrvatske, pred nama s ove strane granice je bio veliki izazov da im se, po iskrcavanju iz autobusa, obezbedi najneophodnija humanitarna pomoć i usluge. Hitno je trebalo uspostaviti distribucijski punkt i formirati improvizovano skladište za humanitarnu pomoć, nabaviti agregate za struju i provesti osvetljenje, postaviti mobilne toalete i dr. Pored UNHCR-a i HCIT-a, sa srpske strane granice, prvi su bili prisutni i Crveni krst Šid, kao i predstavnici KIRS-a (Komesarijata za izbeglice Republike Srbije). HCIT i Crveni krst su imali 24-časovno prisustvo.

Već drugog dana na prelazu Berkasovo/Bapska dolazi do problema, koji će se kasnije često pojavljivati, a to je višestruka blokada granice od strane hrvatske policije. Ove blokade nekada su trajale i po čitav dan ili noć, a do njih je dolazilo jer prihvatni centar u Opatovcu nije mogao da primi sve ljude koji su pristizali. S obzirom da su svi pristigli morali biti i registrovani pre nego što nastave dalje, to nije moglo da se postigne zbog tempa kojim su izbeglice nadirale. Ove blokade su dovodile do toga da je s naše strane granice po nekoliko hiljada ljudi spavalo na prelazu, po obližnjim njivama i u uvali između dva brda, kuda je vodio put ka hrvatskoj teritoriji. Blokade su stvarale nervozu među izbegličkom populacijom, koja je odbijala da se pomeri sa prelaza, jer su verovali da će se granica svakog momenta otvoriti, pa su čak, izgubivši strpljenje, stampedom pokušavali da probiju blokadu i silom prođu na drugu stranu granične linije. Taj juriš je bio opasan, posebno za žene, decu i ranjive osobe koji bi se našli na putu mase koja hrli. U ovakvim situacijama porodice bi se razdvajale, ljudi su bivali povređivani i, što je najvažnije, postojala je opasnost da se neko uguši ili da bude pregažen.

Drugi problem koji se pojavio, bile su gužve pre samog prelaska, prilikom iskrcavanja iz autobusa. Do ovih gužvi, a ponekada čak i fizičkih obračuna, dolazilo je iz dva razloga:

- ▶ problema sa autobuskim prevoznicima zbog cena karata,
- ▶ problema sa autobuskim prevoznicima zbog preuzimanja dokumentacije.

Prvo, izbeglice su u Preševu kupovale karte od trećih lica, koja nisu zaposlena od strane prevoznika, već su sa prevoznicima radili u nekoj vrsti dogovora. Ova lica često su proizvoljno naplaćivala karte i izbeglicama nisu vraćala kusur, već su obećavali da će im vozač sve vratiti kada stignu do odredišta. Sa svoje strane, vozači su tvrdili da ništa ne znaju o tome, pa je prilikom iskrcavanja ovo često bio razlog konflikata između vozača i izbeglica.

U svakom slučaju, izbeglicama su karte naplaćivane proizvoljno, daleko preko redovne cene, i to isključivo u evrima. Prodavci karata koristili su i činjenice da izbeglice kod sebe nisu imale manje novčanice, pa sume koje su im ostajali dužni u vidu povraćaja nisu bile nimalo male.

Drugo, prilikom registracije u Preševu izbeglice bi dobijale potvrde o izraženoj nameri da traže azil i policija ih je upozoravala da taj papir treba da imaju kod sebe sve do izlaska iz zemlje. Međutim, ove potvrde im je uzimao prodavac karata, kako bi vozači autobusa sačinili spisak putnika. Ti papiri su zatim davani vođi grupe u autobusu i on bi ih vraćao svima, po iskrcavanju. Ovo je stvaralo nepotrebne gužve i sukobe, jer bi izbeglice, u svojoj zbunjenosti i očaju, panično napadale vođe grupa koji su delili papire i neretko se sa njima i fizički obračunavale. Na našu inicijativu UNHCR i KIRS su obezbedili da se obustavi praksa uzimanja potvrda prilikom polaska iz Preševa i njihova podela nakon dolaska autobusa do prelaza Berkasovo / Bapska.

Dodatni problemi nastajali su i zbog toga što su te nepropisne autobuske karte bili obični papirići samo sa brojem, pa ukoliko bi neko od izbeglica zaboravio nešto u vozilu, nije bilo načina da se sazna ni koji je autobus u pitanju, pa čak ni koji ih je prevoznik dovezao iz Preševa. Ovaj nedostatak regulacije je dovodio i do mnogih drugih zloupotreba, pa su, na primer, i sami vozači iznuđivali novac od izbeglica u zamenu za transport do konačnog odredišta, jer su znali da ne postoji način da budu uhvaćeni kada izbeglice jednom napuste vozilo. Jedan ovakav slučaj otkrio je tim HCIT-a prilikom iskrcavanja na Berkasovu i vozač je kasnije priveden od strane policije, koja je kod njega našla onu količinu para koju su izbeglice i prijavile.

Kako su se vremenske prilike pogoršavale, tako su i svi ovi zastoji bivali sve naporniji za izbeglice, te samim tim i situaciju činili rizičnijom. Možda je najgori dan na ovom prelazu bio 19. oktobar 2015. godine. Granica je bila blokirana jedan dan, te je hiljade ljudi čekalo na prelazu sa srpske strane. Kiša je padala neumorno, temperatura je bila niska, a blato svuda. Većina slika sa Bapske, koje su obišle svet, nastale su upravo tog dana. Izbeglice dva puta probijaju blokade hrvatskih graničara i jurišaju kroz hrvatsku teritoriju. Nema autobusa sa druge strane i oni mokri, promrzli i blatnjavi pešače ka Opatovcu. Sa srpske strane, situacija je haotična. Svi koji dolaze mole za kabanice koje baš i ne pomažu mnogo, ali ih ljudi uzimaju ne bi li njima zaštitili makar nešto od stvari kako bi se kasnije presvukli. U samo nekoliko časova HCIT deli više od 2.000 kabanica. Ljudi su bili očajni. Medicinske ekipe beleže ogroman broj slučajeva hipotermije, stanja šoka i paničnih napada. Svedočili smo prizorima egzodusa.

## Izgubljeni dečak (oktobar, 2015)

*U ranim jutarnjim časovima, kada je hrvatska granična policija otvorila prelaz, nastao je stampedo očajnih ljudi koji su celu noć proveli čekajući u blatu, na kiši i zimi. Nije bilo moguće odrediti njihov tačan broj – negde između dve i tri hiljade. U gužvi i jurišu mnoga deca su bila razdvojena od svojih roditelja. Jedno od njih bio je i trogodišnji Avganistanac.*

*Njega su izbeglice pronašle kako plače u velikoj gužvi i ostavili ga kod HCIT-ovog kontejnera. Dete je neutešno plakalo i jecalo od šoka. Uz pomoć kolega iz World Vision-a, smirivali smo ga i čuvali nekoliko sati, dok smo u međuvremenu tragali za njegovim roditeljima.*

*Slika tog dečaka, koji ima samo tri godine i koji je nasilno razdvojen od svoje majke zbog tuče koja je nastala u masi ljudi, ostaje trajno urezana u sećanje. U njegovom primeru zaista su se osetili solidarnost i profesionalizam svih prisutnih, koji su ostali pribrani i, uprkos teškim uslovima, uspeali da adekvatno reaguju. Nakon zaista besprekorne saradnje i predanosti velikog broja organizacija, uključujući i UNICEF, UNHCR, World Vision, Centar za socijalni rad Šid i Crveni krst, dete se kasnije tog dana uspešno vratilo roditeljima.*



Sledećeg dana, autobusi više ne iskrcajavu ljude u blizini prelaza, već nekoliko kilometara dalje niz jedno brdo, što znači dodatni kilometri pešačenja. To posebno teško pada starima i nepokretnima, kao i ranjivim osobama i porodicama sa mnogo male dece. Zbog toga u ovom periodu raste broj intervencija HCIT-a u prepoznavanju ranjivih osoba i transportovanju prema našem kontejneru koji se nalazio na putu ka granici, te kasnije i prevozu preko granice i upućivanju ka hrvatskom UNHCR-u ili Crvenom križu. Raste i broj noćnih dolazaka, što nas primorava na pojačavanje timova koji rade noću. HCIT-ovi prevodilački timovi dežuraju bez pauze, jer nedostaju poznavaoi jezika, a pokazalo se da je njihovo konstantno prisustvo ključ efikasnog odgovora na krizne situacije. HCIT-ovi prevodioci nebrojeno puta asistiraju i hrvatskoj policiji u kontroli situacije i smirivanju izbeglica. Ovom medijacijom sprečili smo mnogobrojne incidente i svodili tenzije na minimum. Najvažnija uloga prevodilaca bila je pomoć pri prepoznavanju izuzetno ranjivih slučajeva i njihovom upućivanju na prave adrese. Prevodioci su nam omogućili da uspostavimo komunikaciju sa izbeglicama, zbog čega smo uspeli da zabeležimo mnogo priča ljudi koji su prolazili ovim koridorom.

Usled brzog i velikog priliva izbeglica u ovom periodu, kao i nepripremljenosti svih učesnika u rešavanju ove situacije na ovakve uslove, tačan broj ljudi koji su prošli ovim koridorima se ne zna. Procene se kreću između 200 i 250 hiljada ljudi. Samo u prva dva dana novembra, koji su ujedno bili i poslednji dani prelaska na tački Berkasovo/Bapska, zabeleženo je 16.250 osoba koje su pristigle i prešle u Hrvatsku. Uprkos naporima hrvatskih i srpskih vlasti da se prelazak na ovom prelazu reguliše, odustaje se od ovog pravca i trećeg novembra ovaj prelaz je zvanično zatvoren. "Balkanska ruta" ulazi u novu fazu, sa novim izazovima.

## **Palestinka iz Sirije (oktobar, 2015)**

*Palestinka, stara 25 godina, dolazi iz Sirije gde je živela kao izbeglica. Sa porodicom je živela u izbegličkom kampu Yarmouk gde su uspeli da prežive opsadu i borbe koje su se vodile, kako unutar, tako i oko samog naselja, kao i sva bombardovanja koja su usledila. Nerado priča o iskustvima iz kampa, ona i njena deca svedoče da je Yarmouk pakao na zemlji, da to nije mesto za život. Svedoče da su bili zatočeni unutar ovog naselja, da nisu mogli da izlaze, a da do njih ništa nije moglo da dopre, čak ni hrana. Prema njihovim rečima, mesecima nije bilo ničega za jelo osim krastavaca. Na kraju nije bilo ni njih. Po ulicama su lovili pse lutilice, kako bi ih skuvali i pojeli. Pre nešto više od nedelju dana uspeli su da pobegnu iz kampa i pređu u Tursku. Uspela je da pobegne sa svom svojom decom, sestrom svoga muža i njenom decom. Nažalost muž nije uspeo da pobegne sa njima i ostao je u Siriji.*

*Po ulasku u Tursku bili su uhapšeni i proveli su dva dana u turskom zatvoru. Kažu da je bilo izuzetno teško da one same sa decom s nekim pregovaraju oko prelaska u Grčku. Po izlasku iz zatvora nasedaju na prevaru krijumčara, koji*



*ih vodi do obližnje obale i uzima im pare i kaže im da čekaju iza obližnjeg žbunja da dođe brod. Iako su posumnjale na prevaru, uplašene i bez drugog izbora, ipak su se nadale da će se brod pojaviti i tu su u žbunju provele 24 sata. Kada su odustale od čekanja vratile su se do prvog naseljenog mesta i saznale da treba da odu do Izmira, gde su se ukrcale na brod za Grčku. Brod je mali i gumen, a u njemu je 65 osoba. Do Grčke su putovali 5 sati. Na sredini puta brod je počeo da tone i svi su morali da pobacaju stvari u vodu, kako bi se rasteretili. Sada više nemaju ništa svoga sa sobom.*

*Oni stižu na Berkasovo i penju se uz brdo, mi ih srećemo pred sam prelazak u Hrvatsku i dajemo im ćebad i humanitarnu pomoć. Od srca nam se zahvaljuju i grle nas, čak i sa osmesima prelaze na hrvatsku teritoriju.*

### **Avganistanka iz Irana (septembar, 2105)**

*Avganistanka, stara 20 godina, dolazi iz Irana gde je živela kao izbeglica. Kaže da je morala da napusti Iran, jer se tamo osećala kao građanka drugog reda. Ona svedoči da u Iranu nije mogla redovno da se školuje, nije mogla regularno da se zaposli, nije mogla čak ni da izlazi sa svojim društvom na sva mesta. Često je doživljavala da je diskriminišu i maltretiraju, “nisu mi dali da imam normalan život”. Njen otac odlučuje da nju i njenu braću odvede iz Irana.*

*Prelaze u Tursku i u Izmiru se ukrcajavaju na gumenu čamac sa još 47 osoba. Brod počinje tonuti negde na pola puta i oni bacaju sve svoje stvari kako ne bi potonuli. Pristižu u Grčku i tamo bivaju smešteni u zatvoreni kamp u kojem nije bilo vode, struje, hrane, čak ni toaleta. Tamo provode dva dana i onda napuštaju Grčku. U Srbiju ulaze preko Preševa i autobusom kreću direktno za Berkasovo. Mi smo ih sreli na pola puta uz breg koji vodi ka granici sa Hrvatskom. Bili su srećni kada smo ih povezli do našeg kontejnera, gde su se osvežili i odmorili nekoliko minuta, pre nego što su nastavili ka Hrvatskoj.*

## **Epizoda druga - Voz nade**

Nakon što su mesec i po dana izbeglice i migranti bili upućivani na granični prelaz Berkasovo/Bapska, početkom novembra meseca, tačnije 3. novembra 2015. godine, u 7 časova ujutro prvi izbeglički voz kreće sa glavne železničke stanice u Šidu ka prihvatnom centru u Slavanskom Brodu u Hrvatskoj. Nakon dogovora postignutog između srpskog i hrvatskog ministra unutrašnjih poslova, svim izbeglicama je omogućen dostojanstven nastavak njihovog, već ionako izuzetno traumatičnog, opasnog i stresnog putovanja.

Uvođenjem posebne linije voza situacija se značajno poboljšala, a sam tok puta od Preševa, preko adaptiranog motela na autoputu za Šid, u Adaševcima, i ukrcavanje u voz, koji je i po osam puta u toku jednog dana pristizao u Šid po



izbeglice, umnogome je bio pojednostavljen i olakšan i za izbeglice i za humanitarne organizacije, koje su mogle brže i adekvatnije da odgovore na različite potrebe ljudi.

Na glavnom peronu, tačno između zgrade železničke stanice i stanice granične policije Šid, ujutro 3. novembra, postavljen je zajednički kontejner UNHCR-a i HCIT-a, koji je u narednih skoro šest meseci bio glavni punkt za naše zajedničke aktivnosti na urgentnoj pomoći svim osobama kojima je neophodna međunarodna zaštita, ali i na očuvanju osnovnih ljudskih prava svih, nezavisno od nacionalnosti i boje kože.

Polovinom novembra meseca, otvoren je i prvi Tranzitno-prihvatni centar u Šidu (TPC), tačno preko puta perona gde su se izbeglice ukrcavale u voz za Slavonski Brod. Svrha ovog objekta je u početku bila da se obezbedi vremenski ograničen smeštaj izbeglica – do ukrcavanja u sledeći voz. Iako su izbeglice najčešće direktno iz autobusa ulazile u voz (autobus koji ih je vozio od Preševa direktno do Šida, sa usputnim čekanjem na parking u ispred motela Adaševci u pauzama između vozova), postojao je i veoma značajan broj izbeglica i migranata koji su do Šida dolazili alternativnim prevozom, uglavnom taksijima ili vozovima. Njima je smeštaj u TPC u Šidu bio od izuzetne važnosti. U pitanju su prvenstveno bile izbeglice i migranti koji su sami dolazili kako iz pravca Bugarske (najčešće preko Beograda) i izbeglice koje su u sopstvenoj organizaciji pristizale iz Preševa. Jedan od razloga zbog kojeg nisu svi dolazili organizovanim prevozom bila je i obavezna registracija<sup>7</sup> u Preševu, koja je znala da potraje i po više desetina sati, između ostalog i zbog ograničenih tehničkih kapaciteta i broja policijskih službenika, a potvrda o izraženoj nameri da se traži azil u Republici Srbiji je bila obavezna “karta” za ulazak u autobus, odnosno za organizovani prevoz. Naravno, alternativni načini putovanja bili su značajno skuplji, i samim tim i nedostupni određenom broju izbeglica, koje su najviše novca, kako su nam govorile, uglavnom već bile potrošile na tranzit između Turske i Grčke, a značajan broj ljudi je bio u izuzetno teškom materijalnom položaju već na startu, prilikom napuštanja svoje države porekla, odakle su često odlazili bez ničega.

Urgentni smeštaj u TPC je bio posebno značajan i za sve izbeglice koje su dolazile u Šid direktnom linijom voza iz Preševa, njih i po nekoliko stotina dnevno, koji je pristizao na glavnu stanicu oko pet časova ujutro. Pre otvaranja TPC izbeglice su na ukrcavanje na voz čekale na glavnom peronu, na kiši, vetru i mrazu, i to po nekoliko sati. Zbog toga je HCIT posebno ugroženim izbeglicama (trudnicama, majkama sa malom decom, itd.) omogućio da se zgreju u našem kontejneru i da tu dočekaju sledeći voz.

Iako je priliv izbeglica i migranata bio i dalje veoma visok, očigledna je bila tendencija usporavanja izbegličko-migrantskog talasa, posebno ako se ima u vidu da je tokom oktobra zabeležen najveći broj ljudi koji su prošli kroz Srbiju. Tako je tokom pojedinih dana priliv bio svega par stotina ljudi, a glavni razlozi, pored nemirnog mora i vrlo hladnog vre-

---

<sup>7</sup> Dobijanje potvrde o izraženoj nameri da se traži azil u RS.



mena, bili su i česti štrajkovi zaposlenih na trajektima u Grčkoj, što je onemogućavalo dalji tranzit ljudi sa grčkih ostrva ka kopnu. Tako su, na primer, 26. novembra “svega” 952 izbeglice i migranta napustila Srbiju dok je najviši broj zabeležen 13. novembra. Toga dana je čak 8.450 lica ukrvano u vozove za Slavonski Brod. Za prva dva novembarska dana, HCIT ne raspolaže tačnim podacima, jer su u tom periodu izbeglice i migranti još uvek masovno prelazili granicu na Berkasovu, pri čemu je bilo nemoguće voditi precizne dnevne statistike o tranzitu ljudi.

Potvrde o izraženoj nameri da se traži azil u Republici Srbiji su i dalje predstavljale jedini način registrovanja svih izbeglica i migranata, čija je osnovna namera bila brzi tranzit kroz Republiku Srbiju. Paradoks čitave situacije se ogledao i u činjenici da su te potvrde bile neophodne svim izbeglicama i migrantima, kako bi se ukrkali na voz i dalje nastavili put ka EU, odnosno napustili teritoriju Srbije. Najveći broj izbeglica i migranta je imao papire izdate upravu u Preševu, gde se registracija obavljala neposredno pre ulaska u TPC u Preševu. Izbeglice su se vrlo često žalile da su im bili pogrešno uzeti podaci prilikom registracije, odnosno da nisu bili prisutni prevodioci, te da je komunikacija bila otežena. Stoga i ne čudi činjenica da su mnoga imena pogrešno napisana, takođe i datumi rođenja, kao i da se zapravo registracija vrlo često svodila na automatsko prepisivanje podataka iz grčkih i makedonskih papira. Manji broj izbeglica i migranata je svoje potvrde dobio u Beogradu i u policijskim upravama/stanicama na bugarskoj granici, odnosno u Dimitrovgradu, Pirotu i Negotinu.

Pripadnici hrvatske granične policije su prilikom svakog ukrcavanja u voz, na železničkoj stanici u Šidu, pregledali potvrde i tek nakon što je utvrđeno da lice poseduje taj dokument (potvrda je bez fotografije, tako da ne dokazuje identitet registrovane osobe, odnosno donosioca papira, te su mnoge zloupotrebe bile uočene, od kupovine falsifikata, otkupa originala, itd.) moglo je da uđe u voz za Slavonski Brod.

Redovnim prisustvom prilikom svakog ukrcavanja na voz, od početka novembra meseca, HCIT timovi su primetili da se kontrola prilikom ukrcavanja u voz u Šidu značajno pooštrila nakon terorističkih napada u Parizu 14. novembra 2015. godine. Do tada je u pojedinim slučajevima hrvatska policija i tolerisala da se ukrcaju izbeglice koje su imale samo grčke i makedonske papire<sup>8</sup>, a ne i srpske. Posle terorističkog akta i izveštavanja svetskih medija da je terorista navodno došao do Francuske “Balkanskom rutom” (preko Srbije i Hrvatske), kontrole su pooštrene i niko bez potvrde izdate u Srbiji nije mogao da uđe u voz. Lica koja su uspela do dođu do Šida bez potvrde, upućivana su nazad do Beograda na registraciju u glavnu policijsku stanicu. Važno je naglasiti da srpska granična policija, u pravilu, nije učestvovala u kontroli dokumenta, već se starala o održavanju reda i mira na peronu prilikom ukrcavanja u voz, posebno imajući u vidu da je ukrcavanje nekada i više od hiljadu ljudi u jedan voz znalo da potraje i više od tri sata.

---

<sup>8</sup> Registracioni papiri izdati od strane državnih organa u Grčkoj i Makedoniji, grčki je imao sliku.



## Trijaža – ko nastavlja dalje?

Situacija se značajno zakomplikovala 18. novembra 2015. godine, kada je hrvatska policija odbila da primi u voz izbeglice iz onih država koje su se nalazile na listi osam zemalja čiji državljani “ne mogu dalje”. U početku su to bile sledeće države: Pakistan, Bangladeš, Maroko, Alžir, Šri Lanka, Liberija, Sudan i Kongo<sup>9</sup>.

Ono što je prethodilo upostavljanju ovog novog mehanizma, bio je sastanak šefova država i vlada zemalja duž “Balkanske rute” i predstavnika Evropske unije, održan 25. oktobra 2015. godine, u Briselu<sup>10</sup>. Nigde u samom “Briselskom sporazumu” nije jasno objašnjeno na koji način će se ograničiti kretanje izbeglica i migranta iz jedne u drugu zemlju (potrebno je da se “limitiraju i obeshrabre sekundarna kretanja”). Međutim, toga dana je po prvi put ograničen dalji nastavak putovanja za sve druge osim za Sirijce, Irance i Avganistance. Toga je dana 180 ljudi sprečeno da se ukrcaju na voz. U pitanju su bili uglavnom muškarci iz Pakistana, Bangladeša, Maroka i Somalije. Šok, neverica i negodovanje! Odmah je usledilo i mirno protestovanje na glavnom peronu stanice. Svi koji su bili sprečeni da nastave put izrazili su neslaganje sa ovom novom praksom. Posle izvesnog vremena, sve koji su ovom odlukom morali da ostanu u Šidu, KIRS je smestio u TPC Principovac. Koliko je u početku nova praksa bila nejasna, odnosno i nedovoljno znana, i to ne samo izbeglicama i migrantima, već i pripadnicima granične policije i Hrvatske i Srbije, pokazuje činjenica da je nekoliko Somalijaca, među kojima su bile i tri žene, uspeo da se ukrca na voz već sledećeg dana, u šta se HCIT tim lično i uverio. Kao razlog navedeno je da Somalija nije na “spisku država koje ne mogu dalje”. Međutim, vrlo brzo se odustalo od “spiska” i sve se svelo na tri države – Siriju, Irak i Avganistan, čije izbeglice su i dalje imale “ekskluzivno pravo”<sup>11</sup> da nastave svoj put i zatraže utočište u državama EU.

Novi sistem je bez ikakve sumnje imao isključivo negativne posledice po populaciju u pokretu i reakcije su, vrlo opravdano, bile izuzetno negativne. Problemi na terenu su se umnožavali i usložnjavali na dnevnoj bazi, te je u takvim okolnostima i rad humanitarnih organizacija, posebno u delu adekvatnog savetovanja i upućivanja, postao još izazovniji.

Ono što je bez ikakve sumnja bila prva, direktna i najočiglednija posledica prakse “nacionalnog skrininga”, koji se odvijao na svim granicama “Balkanske rute”, pa tako i na železničkoj stanici u Šidu, jeste drastičan porast krijumčarenja ljudi i masovno širenje pogrešnih informacija među populacijom u pokretu, i to jednim delom slučajno, jer je “rok trajanja”

<sup>9</sup> Dnevni izveštaj HCIT-a za UNHCR, 18.11.2015.

<sup>10</sup> [http://europa.eu/rapid/press-release\\_IP-15-5904\\_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5904_en.htm)

<sup>11</sup> Član 14 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima: “Svako ima pravo da zatraži azil i uživa zaštitu.....”.



informacija zaista bio vrlo kratak, s obzirom na dinamiku svakodnevnih promena, ali i namerno, usled planskog zastrašivanja od strane krijumčara da su “granice zatvorene” i da se dalje može samo sa njima, naravno uz visoke cene i riskantne uslove putovanja. Broj izbeglica koje su počele da se “okreću” krijumčarima je počeo da raste već od Grčke, jer je, kako su nam i sami pričali, posebno bilo teško preći iz Grčke u Makedoniju. Takođe, mnogi koji nisu dolazili iz SIA<sup>12</sup> država, počeli su da pribavljaju lažne registracione papire u kojima je kao država porekla za sva lica arapskog govornog područja (uglavnom iz severne Afrike, ali i za državljane Libana, Jemena, itd.) mahom navredena Sirija, a za Iran, Pakistancu, pa čak i Bangladešane – Avganistan. Tokom jeseni i zime, i u Srbiji su se pojavile falsifikovane potvrde o izraženoj nameri da se traži azil. Na osnovu izjava onih koji su bili otkriveni sa falsifikatima, one su se mogle ponajpre kupiti u Beogradu, u “Afgan parku”<sup>13</sup>, gde su još tokom leta 2015. godine izbeglice i migranti najčešće prijavljivali da su grupisani krijumčari ljudima.

Najviše problema su imali oni koji su bili primorani da protiv svoje volje ostanu u Republici Srbiji, odnosno svi oni koji nisu uspeali da se ukrcaju na voz za Slavonski Brod. Kako su dani prolazili, broj onih kojima nije polazilo za rukom da “prođu dalje” je rastao, i to su uglavnom bila ona lica za koje je postojala očigledna sumnja da ne dolaze iz SIA država, odnosno gde je usled prirodnih karakteristika (kao što je, na primer, boja kože) bilo jasno da nikako ne mogu biti izbeglice iz ove tri države. U prvi mah, najviše su državljani Pakistana, Bangladeša, kao i afričkih država, bili oštro diskriminisani u odnosu na hiljade drugih koji su prolazili dalje. HCIT je sa svim ovim licima, nakon što im je zabranjen dalji tranzit, obavljao detaljne intervjuje, prvenstveno da se utvrdi da li imaju određene posebne potrebe, da li su se tokom putovanja, a posebno usled nacionalnog skrininga duž “Balkanske rute” možda odvojili od ostalih članova porodice (što je bila masovna pojava) i, naravno, kako bi im se što adekvatnije objasnilo šta se događa i koje su njihove trenutne opcije. Iako je bilo veoma značajno savetovanje u pogledu mogućnosti da se zatraži azil u Srbiji, kao i o mogućnosti dobrovoljnog povratka u državu porekla (što je počelo da se primenjuje preko IOM-a<sup>14</sup>), u velikom broju slučajeva prvo pitanje ovih ljudi bilo je “kako dalje da nastavim put?”.

Svima je omogućeno da se privremeno zbrinu i smeste u TPC u Šidu. Konkretni plan o tome šta činiti sa svim tim ljudima nije postojao, posebno ako se uzme u obzir da posle inicijalnog šoka i nekoliko dana razmišljanja, niko od njih nije želeo da zaista zatraži azil u Republici Srbiji, niti je odustajao od namere da na neki drugi način ipak stigne do željene destinacije unutar EU.

---

<sup>12</sup> Skraćenica koja označava Siriju, Irak i Avganistan.

<sup>13</sup> Park kod Ekonomskog fakulteta u Beogradu.

<sup>14</sup> International Organization for Migration.

## Zima i sve oštrije kontrole na prelazima. Par reči menja sve...

Prema zvaničnim podacima MUP-a, tokom decembra 2015. godine, 92.826 osoba registrovano je u Republici Srbiji, odnosno toliko je stranih državljana, izbeglica i migranata, dobilo potvrde o izraženoj nameri da zatraži azil, što je za 35-40% manje nego što je zabeleženo u novembru. Ovaj broj je gotovo identičan broju koji su HCIT timovi dokumentovali, prateći dnevno stanje na železničkoj stanici u Šidu, odnosno odlaske izbeglica i migranta, a koji iznosi 95.953. Razlika od 3.127 izbeglica i migranata je jasan pokazatelj da je barem toliko ljudi ušlo u Srbiju tokom decembra meseca, a da nisu bili odmah identifikovani na samim ulaznim tačkama. Ipak, činjenica da je više od 96% svih izbeglica i migranata, koji su tokom meseca ušli u zemlju i u vrlo kratkom roku je i napustili, bilo registrovano, pokazuje da je ovaj izbegličko-migranski talas i dalje bio u osnovi uspešno kontrolisan.

Kako su dani prolazi, svako sledeće ukrcavanje na voz za Slavonski Brod bilo je sve sporije i komplikovanije: kontrola papira i dokumenata je trajala izuzetno dugo, a kriterijumi su se iz nedelje u nedelju menjali i činilo se da tačna pravila procedure (kao surova lutrija – ko danas može da ide dalje, a ko više ne može) gotovo nikome nisu u potpunosti jasna. S obzirom na činjenicu da su izbeglice i migranti (koji nisu dolazili iz SIA država) na sve moguće načine pokušavali da “prevare sistem” i da se ipak dokopaju “voza nade”, policija je sve više vršila pritisak na HCIT prevodiocima za arapski i persijski jezik da im pomognu i, na osnovu dijalekta i akcenta, procene da li je neko zaista iz Sirije, Iraka i Avganistana ili je iz neke druge države, iako je u posedu papira na kojem drugačije piše. Za HCIT je ovaj zahtev bio profesionalno neprihvatljiv, te smo se od prvog momenta distancirali od ovakve trijaže. HCIT prevodioci jesu bili prisutni 24 sata na stanici tokom svakog ukrcavanja u voz, ali samo da bi olakšavali komunikaciju između izbeglica i svih drugih relevantnih institucija i organizacija, i to samo u domenu ostvarivanja kvalitetne komunikacije i pomoći u identifikaciji potreba i njihovog zadovoljenja. Na desetine hiljada izbeglica je koristilo HCIT kao kanal komunikacije, kako bi mogli zatražiti pomoć i biti zbrinuti.

Kako je bilo očigledno da skrining ne daje planirane rezultate, jer je bilo očigledno da se mnogi koji nisu iz SIA država ipak uspešno ukrcavaju na voz, hrvatska policija je od početka 2016. godine, prilikom svakog dolaska voza, na teritoriji Srbije, na peronu železničke stanice u Šidu, imala svoju prevoditeljicu za arapski jezik, koja je imala vrlo konkretan zadatak da izvrši uspešnu trijažu u skladu sa datim pravilima. Tokom januara 2016. godine, HCIT je dokumentovao čak 2.005 zabrana ulaska u voz<sup>15</sup>, zbog činjenice da je hrvatska prevoditeljica, na osnovu vrlo kratkog razgovora (bukvalno 15-20 sekundi) određivala nečije poreklo, tj. državu odakle dolazi. Nadalje, iako prevoditeljica za arapski jezik nije znala ni

---

<sup>15</sup> Tačan broj ljudi nije utvrđen, s obzirom da je jedno isto lice znalo više puta da pokuša da se ukrca na voz.



farsi niti paštu, ona je radila i trijažu za izbeglice i migrante koji dolaze iz Avganistana i Irana. Naime, nekoliko reči koje se drugačije kažu u Iranu bile su ključne da se odredi da li je neko iz Avganistana ili ne. Svedočili smo stotinama slučajeva da su se stvarne izbeglice iz Avganistana izvlačile iz kolone za ukrcavanje, jer je zaključeno da su se navodno lažno predstavljale, zatim izbeglice koje su razumele samo paštu jezik, a ne i farsi, kao i Avganistanci koji su odavno izbegli i živeli godinama u Iranu bez ikakvih prava (i koji su zbog toga govorili iransku, a ne afganistansku verziju farsija). HCIT je intervenisao u onim slučajevima gde je načinjena očigledna greška, kao i u situacijama gde su veće porodice usled trijaže razdvojene (neki su ostali na srpskoj strani, a neki su se ukrcali u voz), a takvih je bilo mnogo. Ukrcavanje i trijaža su svakim danom bili sve stresniji za izbeglice, a faktor rizika su bila pravila koja su se vrlo često menjala, gotovo na nedeljnoj, pa čak i dnevnoj bazi. Broj onih koji su protiv svoje volje u očaju ostajali u Šidu, se povećavao.





## Novi načini registracije izbeglica i migranata koji su bili u tranzitu

Od januara 2016. godine, policijske stanice i uprave u Srbiji su počele sa izdavanjem novih registracionih potvrda, tj. *“Potvrda o ulasku na teritoriju Republike Srbije za migrante koji dolaze iz zemlja u kojima su njihovi životi u opasnosti”*<sup>16</sup>. Nov način registracije svih stranaca koji su i dalje Srbiju videli kao isključivo tranzitnu zemlju, u praksi na terenu nije doneo velike promene. Najveći broj izbeglica i migranata nije ni ranije obraćao puno pažnje na sadržaj papira koji su dobijali prilikom ulaska u zemlju, pa je tako i tokom čitave 2015. godine retko ko znao šta predstavlja papir koji drži u rukama<sup>17</sup>.

Ideja vodilja je i bila da se neadekvna slika iz 2015. godine, kada je Srbija imala 577.995 izraženih namera za azil, zameni realnom, gde će samo onaj koji zaista hoće da zatraži azil takvu potvrdu i dobiti, a svi ostali dobiti tzv. tranzitni papir. Namera za traženjem azila u Republici Srbiji ovom novom potvrdom se jasno odvojila od masovnog priliva izbeglica i migranata koji su bili isključivo u tranzitu. Nove potvrde su legalizovale boravak stranaca u roku od 72 sata (isto kao

<sup>16</sup> [http://npm.rs/attachments/043\\_ODLUKA%20migranti.pdf](http://npm.rs/attachments/043_ODLUKA%20migranti.pdf)

<sup>17</sup> Potvrda o izraženoj nameri da se traži azil u RS, izdata u skladu sa ZoA RS.



i potvrda o izraženoj nameri), a pored toga, svaki nosilac ovog papira je imao i pravo da koristi usluge banaka, usluge objekata za smeštaj i pravo na neophodnu medicinsku pomoć. Takođe, u Odluci<sup>18</sup> o izdavanju ove potvrde se i navodi da imaoći potvrde ne stiču svojstvo azilanta, u smislu propisa o azilu u Republici Srbiji.

Ova nova potvrda je od 01. januara 2016. bila i “ulaznica” za voz za Slavonski Brod i niko sa starom potvrdom, odnosno potvrdom o izraženoj nameri da se traži azil u Srbiji, bez obzira na državu porekla, više nije mogao da se ukrca u voz. S obzirom da su se one automatski izdavale na ulaznim tačkama, posebno u Preševu, gde je i dalje ulazio najveći broj izbeglica i migranata, opravdano se moglo postaviti pitanje kako je neko ko je zaista želeo da zatraži azil u Republici Srbiji mogao jasno to i da uradi, odnosno da izbegne automatsko izdavanje nove tranzitne potvrde. Takođe, nju su dobijali samo SIA državljanini, dok su svi drugi, čiji broj nije bio mali (Iranci, Somalijci, Marokanci, itd.), dobijali potvrde o izraženoj nameri da traže azil u RS, iako to nisu želeli. Tokom januara 2016. godine, na osnovu podataka MUP-a, izdato je 475 potvrda o izraženoj nameri da se traži azil. Svi oni koji su ipak pristizali u Šid, u nameri da okušaju svoju sreću sa vozom, pa čak i

<sup>18</sup> “Službeni glasnik RS”, br. 81/2015.



da su na neki drugi način uspjeli da dođu do novih papira u kojima je pisalo da su državljani SIA država, pred vozom bi ih sačekala hrvatska prevoditeljica koja je svakodnevno vršila već opisani način trijaže.

Jedna od prvih ozbiljnih komplikacija je nastala u vezi sa delom potvrde koji se odnosi na “Podatke o željenoj destinaciji”. U jednom trenutku su samo oni koji su izjavili da žele u Nemačku i Austriju mogli dalje. Italija, Belgija, Švedska i sve druge države EU, u tom trenutku nisu bile države krajnjeg odredišta gde je izbeglicama i migrantima bilo dozvoljeno da putuju. Došlo je do jednog od najvećih paradoksa da su sirijske izbeglice zaustavljane, jer im u potvrdama nije pisalo Nemačka ili Austrija, već Švedska ili neka druga država.

I dalje je do Šida dolazio određeni broj (dnevno barem 10-15) izbeglica, koje od momenta ulaska u Srbiju pa do železničke stanice u Šidu nisu došle u kontakt sa policijom, odnosno nisu registrovane. U to vreme, policijska stanica u Šidu počinje sa efikasnim izdavanjem novih potvrda (radnim danom do 15,30 h). HCIT je pomagao u registraciji takvih lica. Uz prevodilačke usluge u stanici, kako ne bi slučajno došlo do upisa pogrešnih podataka, svi su savetovani o registraciji uz pojašnjenje procedure, ali i njihovih prava i obaveza.



Izdavanje novih tranzitnih potvrda je obustavljeno polovinom februara 2016. godine, nekoliko nedelja pre zatvaranja "Balkanske rute". Naime, one su izgubile na značaju, s obzirom da je uspostavljen nov sistem registracije izbeglica na granici Grčke i Makedonije. Iako je prema zvaničnim podacima MUP-a, pribavljenim od kancelarije UNHCR-a u Srbiji, izdato 1.512 tranzitnih potvrda i tokom marta 2016. godine, stalnim prisustvom na stanici prilikom ukrcavanja u voz, HCIT se uverio da je novi "izbeglički pasoš", izdavan na granici Grčke i Makedonije, bio jedini relevantan papir za nastavak puta iz Šida ka Hrvatskoj, od uspostavljanja novog profilisanja na južnoj makedonskoj granici. Tokom dva i po meseca, prema podacima MUP-a Srbije, izdato je ukupno 96.117 Potvrda o ulasku na teritoriju Republike Srbije za migrante koji dolaze iz zemalja u kojima su njihovi životi u opasnosti.

S obzirom da je do kraja godine izdato 12.821 potvrda o izraženoj nameri da se traži azil u RS od strane policijskih uprava i stanica širom Srbije, a svega 574 oficijelnih zahteva podneto Kancelariji za azil, možemo zaključiti da osnovna svrha tranzitnih potvrda (prestanak stvaranje nerealne slike o broju lica zainteresovanih za azil u Republici Srbiji) nije u potpunosti ostvarena, posebno kada se uzme u obzir da je izdavanje tranzitnih potvrda prestalo zvanično sa zatvaranjem "Balkanske rute" početkom marta meseca, odnosno da su se vrlo kratko izdavale, a objektivno, priliv ljudi nije prestao sa dogovorom EU i Turske. Praksa, odnosno uslov KIRS-a da niko bez potvrde o izraženoj nameri da se traži azil u RS ne može da se smesti u neki od TPC širom Srbije, posebno u drugoj polovini 2016. godine, takođe je doprinela stvaranju pogrešne slike u smislu visokog broja zahteva za azil u Srbiji.

## **Nov način registrovanja na granici Grčke i Makedonije: Jedinstveni registracioni obrazac - „pasoš za izbeglice“**

Nakon zajedničkog dogovora šefova policije Makedonije, Srbije, Hrvatske i Austrije, postignutog 18. februara 2016. u Zagrebu, pristupilo se novom mehanizmu registracije izbeglica i migranata na "Balkanskoj ruti", odnosno zajedničkom registrovanju na grčko-makedonskoj granici, tačnije u Đevdeliji, gde su zajednički timovi policije vršili profilisanje, odnosno trijažu. Zajednička izjava svih šefova policija poslata je i Alabaniji i Bugarskoj, koje su pozvane da preduzmu sve mere kako se ne bi slučajno menjala izbeglička ruta. Isti dan Austrija je najavila da će ubuduće primati samo 80 izbeglica dnevno, što je značilo da će i Hrvatska usporiti prijem slanjem manje vozova ka Šidu. Ovim dogovorom nije bilo predviđeno da će državljani Avganistana biti isključeni iz daljeg izbegličkog toka, što je upravo i bila jedna od najdrastičnijih posledica koju je novi sistem profilisanja doneo sa sobom.

Šefovi policija Austrije, Slovenije, Hrvatske, Srbije i Makedonije u Zagrebu su dogovorili organizovani prevoz izbeglica od Makedonije do Austrije. Konkretno je to značilo da će zajednički timovi policije u Đevđeliji zajedno raditi profilaciju i da će:

- ▶ migranti samo jedanput biti fotografisani i da će im se, nakon uzimanja otisaka, izdavati jedinstveni obrazac;
- ▶ nakon što vozom odu do Preševa u Srbiji, biti obavljena kontrola obrasca izdatog u Makedoniji, a isto će se dogoditi kada autobusom stignu do Šida;
- ▶ na kratkom stajanju voza u Slavonskom Brodu opet biti potrebno da se pokažu dokumenti, kao i u slovenačkoj Dobovi i, najzad, na krajnjem odredištu u austrijskom Spielfeldu.

## Prva iregularna vraćanja iz Hrvatske

Dvadeset i prvog januara 2016. godine, vozom je iz Hrvatske vraćeno<sup>19</sup> ukupno 51 izbeglica/migranata, uglavnom onih koji nisu državljani “SIA” država koji su se prethodnih dana ukrkali na voz u Šidu za Slavonski Brod, pošto su na neki način uspjeli da prođu trijažu i profilisanje. Kako smo naknadno saznali od ovih ljudi, u Slavonskom Brodu je bilo izvršeno još jedno dopunsko profilisanje izbeglica i migranata od strane prevodioca koji su radili u prihvatnom kampu u Slavonskom Brodu, te je za 51 lice utvrđeno da ipak ne dolaze iz država koje su u tom trenutku još imale mogućnost prolaza dalje. Izuzetno je bilo problematično što su u ovoj grupi bili vraćeni i Avganistanci koji su kao izbeglice godinama živeli u Iranu, te su koristili iranski dijalekat farsi jezika, odnosno klasični persijski jezik, a ne dari – avganistansku verziju farsija. Uvidom u njihove pasoše, dokumentovali smo da im je, u većini slučajeva, u pasoš upisana (pečat) i napomena zabrane ulaska u Hrvatsku u roku od dve godine.

Povremena vraćanja, uglavnom manjeg broja ljudi, nastavila su se tokom januara i početkom februara 2016. godine. Međutim, najznačajnije vraćanje je zabeleženo 16. februara, kasno uveče, nakon 22 sata, kada je čak 217 ljudi vraćeno vozom iz Hrvatske u Šid, među kojima je bio veliki broj žena, dece i starijih ljudi. Prema nepotvrđenim informacijama, čak 221-no lice je trebalo da bude vraćeno u Srbiju, ali su navodno neki iskočili iz voza u pokretu kod Vinkovaca, kako bi izbegli povratak. Na osnovu izjava koje je HCIT tim prikupio od većine vraćenih, ova grupa je stigla čak do Slovenije, gde su dodatnom trijažom i profilisanjem isključeni iz grupe koja je imala dozvolu da nastavi put. U najvećem broju, vraćeni su Avganistanci i Iranci.

---

<sup>19</sup> Sva opisana vraćanja su vršena van okvira redovne procedure readmisije.

Prve dve noći nakon povratka u Šid više od 80 ljudi je prespavalo na otvorenom (uprkos apelima i pozivu svih organizacija da se smeste u TPC u Šidu), na peronu železničke stanice, kako su nam rekli, iz ličnog bunta, ali i navodno zbog straha od pojedinih grupa, uglavnom mladih muškaraca iz Maroka, Tunisa i Alžira, koji su navodno, prema svedočenju pojedinih izbeglica, bili problematični i navodno su često pravili probleme unutar TPC-a.

Svi su nakon vraćanja posavetovani o opcijama koje imaju na raspolaganju (prvenstveno o pravu na azil u Republici Srbiji, ali i o dobrovoljnom povratku u države porekla, što u principu za najveći broj i nije bila realna opcija), ali je manji broj odlučio da zatraži azil, njih oko četrdesetak.

## Odgovor “zaustavljenih”

S obzirom da se svakodnevno povećavao broj ljudi kojima je nakon trijaže bio onemogućen dalji prolaz do Hrvatske, sredinom februara 2016. godine njihov broj u TPC Šid je prešao cifru od pet stotina. U pitanju su najviše bili državljani Irana i Avganistana, te severnoafričkih država, odnosno Maroka, Alžira i Tunisa, ali kako su se kriterijumi zaoštravali bilo je sve više i Iračana i Sirijaca kojima nije dozvoljeno da idu dalje. No, važno je napomenuti da nisu svi boravili u TPC Šid nakon što im je bilo zabranjeno da se ukrcaju na voz. Naime, mnogi su se gotovo na dnevnoj bazi kretali ka Beogradu, pa opet nazad do Šida, što je onemogućilo tačno evidentiranje svih lica koja su posle trijaže ostala sa “srpske strane”. Prema podacima do kojih je HCIT došao redovnim dnevnim praćenjem ukrcavanja na voz u Šidu, tokom februara meseca hrvatska policija je čak 2.962 puta<sup>20</sup> zabranila ulazak u voz svim strancima koji nisu u tom trenutku ispunjavali kriterijume za nastavak puta.

Situacija u TPC Šid je bila vrlo napeta i u to vreme je često dolazilo do manjih spontanih demonstracija u kojima su svi učestvovali (pa i vrlo mala deca), skandirajući “Otvorite granice”, “Mi smo izbeglice”, “Nemačka, Nemačka”, itd.

Mnogi domaći i svetski mediji su tada svakodnevno izveštavali o stanju na srpsko-hrvatskoj granici i o ovim ljudima kojima EU nije omogućila dalji prolaz. Prvi veći protest je organizovan 18. februara 2016, kada je grupa od 50-tak izbeglica i migranata protestovala na glavnom peronu železničke stanice. Razlog protesta bazirao se na neproverenoj informaciji da je jedan njihov sunarodnik navodno preminuo u Hrvatskoj od posledica povređivanja pošto je iskočio iz voza koji je dva dana ranije vraćao više od 200 izbeglica i migranata iz Hrvatske u Srbiju, nakon što je izvršena dodatna trijaža.

Najveći protestni marš je organizovan 21. februara 2016. godine, kada je grupa od nekih 180 do 200 izbeglica i migranata krenula peške od TPC Šid ka zvaničnom graničnom prelazu Šid-Batrovci, izražavajući svoje nezadovoljstvo diskrimi-

---

<sup>20</sup> To ne znači da se broj odnosi i na lica, jer se dešavalo da isti pojedinci više puta pokušavaju da se ukrcaju na voz.



WE DONT WANT  
COME BACK

DIRECTION  
GERMANY

WE ARE JUST  
REFUGEES  
LET US JUST  
GOING

PRES

natorskom praksom i kršenjem ljudskih prava. Ni u jednoj situaciji srpska policija prema protestantima nije premenjivala silu<sup>21</sup>, što je bilo izuzetno značajno, ako se ima u vidu da je mnogo dece i žena bilo u grupama i kolonama. Nakon više od 10 časova, protestanti su odustali od pokušaja i vratili se u TPC (obezbeđeni su bili autobusi, a mnoge humanitarne organizacije su im obezbedile vodu i hranu).

Svi oni koji su zaustavljeni nakon trijaže, bili su detaljno posavetovani o daljim opcijama u Srbiji, odnosno pravu da zatraže azil u Srbiji (o proceduri i daljem toku, nakon podnošenja zahteva), uslugama koje imaju na raspolaganju u okviru TPC, kao i o mogućnosti dobrovoljnog povratka u svoje države porekla, uz pomoć Međunarodne organizacije za migracije (IOM). Međutim, jasno je bilo da se ovi ljudi, koji su već prešli hiljade kilometara, neće pomiriti sa zatvorenim granicama, što je ih je samo dovodilo u još ranjiviji i opasniji položaj, jer su im u tom trenutku “slamku spasa” nudili jedino krijumčari.

## Konačno zatvaranje “Balkanske rute”

Kraj februara i početak marta 2016. godine, doneo je još oštrije i u izvesnoj meri još nejasnije kriterijume za trijažu na Železničkoj stanici u Šidu, što je rezultovalo izuzetno dugim ukrcavanjem u voz, često dužim i od pet časova. Takođe, došlo je do zabrane ukrcavanja u voz i za neke Iračane, pa čak i Sirijce koji su imali sirijski pasoš kao dokaz identiteta, i to zato što je izbor bio sužen do te mere, da su dalje mogle da prođu samo izbeglice koje su dolazile iz onih delova Sirije i Iraka u kojima je u tom trenutku bio akutan oružani sukob. Na primer, svima kojima je u pasošu bio naveden Damask kao mesto prebivališta (koji je važio za siguran grad i u kojem u tom trenutku nije bilo ratnih dejstava) bili su isključeni iz kolone i nije im omogućeno da nastave put ka Hrvatskoj.

Takođe, detaljno su se pregledali pasoši<sup>22</sup> onih koji su ih imali sa sobom, a to su mahom bili Sirijci i Iračani, pa su sve izbeglice koje su imale turski ulazni pečat u pasošu (dokaz da su boravili na teritoriji Turske), tretirani kao takođe nepodobni za dalji prolazak i bivali su prinuđeni da ostanu u Šidu, odnosno Srbiji.

U takvim okolnostima, kada se nisu znala “tačna pravila trijaže”, prisustvovali smo izuzetno stresnim scenama na peronu, gde su čitave porodice (veoma često sa malom decom), stariji ljudi i bolesnici kojima je dalji prolaz bio onemogućen, plakali i preklinjali hrvatske policajce da ih puste u voz. Nakon svih muka i strahota koje su doživeli na svom putu (a najviše u državama porekla, bežeći od rata i progona), izbeglice su još jednom bile izložene stresu i poniženju, te su mnogi

---

<sup>21</sup> HCIT tim je dokumentovao slučaj kada su četvorica državljana Irana (muškarci u ranim 20-tim godinama) zadobili teške telesne povrede, nastale kao rezultat održavanja reda i mira u TPC u Šidu od strane službenika Policijske stanice Šid, tokom jednog od protesta. Oni su i procesuirani ispred Odeljenja prekršajnog suda u Šidu i osuđeni su u tom postupku na novčanu kaznu i kaznu zatvora koju su odslužili u KPZ u Sremskoj Mitrovici.

<sup>22</sup> Sve provere je vršila isključivo hrvatska policija i prevodioci koje su oni angažovali na poslovima trijaže.

bili izuzetno uznemireni i dalje čekajući u redu na peronu. Situacija je na momente do te mere bila stresna, da su često i lekarski timovi morali da reaguju i izbeglicama pruže hitnu medicinsku pomoć. Nekoliko dana je jedan od uslova bio i da se pored jedinstvenog registracionog obrasca pokažu i “papiri iz Grčke”<sup>23</sup>, što nisu svi imali, a što je izuzetno komplikovalo ukrcavanje. Otuda je opravdano postavljeno pitanje svrhe novog jedinstvenog obrasca, ako je posedovanje grčkih papira i dalje bilo relevantno za dalji prolaz.

U noći između 29. februara i 1. Marta, oko 540 izbeglica i migranata (kojima je ukrcavanje na voz bilo onemogućeno) je u organizovanoj akciji prebačeno iz tranzitno-prihvatnih centara sa hrvatske granice, u Prihvatni centar u Preševu, kako bi pokušali da se ponovo registruju u Makedoniji. Međutim, da li je ovaj pokušaj bio uspešan, HCIT nije bio u mogućnosti da proveri.

Tokom marta meseca svega su četiri voza krenula iz Šida ka Slavenskom Brodu sa ukupno 1.616 sirijskih i iračkih izbeglica. Poslednji voz je napustio Šid u subotu, 5. marta 2016. godine, kada su 253 izbeglice krenule ka Hrvatskoj. Ukupno 506 puta je hrvatska policija intervenisala i sprečila dalji prolaz u prvih pet dana marta, a u pitanju su bile isključivo sirijske i iračke porodice. Odlukom<sup>24</sup> tj. dogovorom između EU i Turske, “Balkanska ruta” je zatvorena 7. marta 2016. godine.

U trenutku zatvaranja, oko 850<sup>25</sup> izbeglica i migranata ostalo je u sva tri TPC-a prema hrvatskoj granici (Šid, Adaševci i Principovac).

Kako su se kriterijumi za ukrcavanje u voz u Šidu pooštravali od početka 2016. godine, a posebno od momenta zvaničnog zatvaranja “Balkanske rute”, početkom marta meseca, pokušaji iregularnih prelazaka mađarske granice su značajno porasli. To potkrepljuje i izjava portparola mađarske Vlade, Zoltana Kovača<sup>26</sup>, da je tokom januara i februara 2016. godine, čak 2.931 strani državljanin (najviše je Pakistanaca, Marokanaca, Avganistanaca, Alžiraca, ali i 164 Iračana i 145 Sirijaca) uhapšen u pokušaju ilegalnog prelaska granice, pa se traži jače i bolje obezbeđenje državne granice. Ovi podaci su nedvosmisleno ukazivali na nove trendove i na činjenicu da su krijumčarske mreže ponovo aktivirane, a da je “Balkanska ruta” zatvorena samo na papiru.

---

<sup>23</sup> Registracioni papiri koji su se dobijali u Grčkoj na kojima je bila i fotografija registrovanog stranca.

<sup>24</sup> <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/07-eu-turkey-meeting-statement/>

<sup>25</sup> Podaci Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije.

<sup>26</sup> “Budimpešta razmatra ojačavanje ograde na granici sa Srbijom”, 03.03.2016, RTS, izvor Tanjug.





# GRANICA SA MAĐARSKOM: TRANZITNE KAPIJE I ADMISIJA

## Otvaranje novog, nezvaničnog koridora preko Mađarske

Broj izbeglica i migranata koji su ostali u tranzitno-prihvatnim centrima na hrvatskoj granici (Šid, Adaševci i Principovac), od početnih 850, vrlo brzo je počeo značajno da se smanjuje. Već 1. Aprila, 50% manje izbeglica i migranata boravi u ovim objektima (419), a do 30. aprila 2016. godine, svega je njih 28 još uvek bilo prisutno na “zapadnoj granici”. Osnovni razlog za ovako dramatično i ekspresno smanjenje broja ljudi, koji od zatvaranja “Balkanske rute” nisu “mogli dalje”, bio je prijem izbeglica i migranata kroz tranzitne kapije (proces admisije) postavljene na graničnim prelazima Horgoš I i Kelebija, odnosno mogućnost traženja azila u Mađarskoj. Takođe, nezavisno od procesa admisije na ovim tranzicionim kapijama, veliki broj izbeglica i migranata je pohrlio da pokuša da granicu sa Mađarskom pređe i van određenih mesta, odnosno iregularno. Tranzitne kapije na mađarsko-srpskoj granici<sup>27</sup> su postavljene još 15. septembra 2015. godine (prvobitno na graničnom prelazu Horgoš I, a potom i na prelazu Kelebija), međutim, tek krajem marta 2016. godine HCIT je dokumentovao veći broj izbeglica i migranata koji su pokušavali da na ovakav način uđu u Mađarsku, a samim tim i u EU.

Prvog aprila 2016. godine, prvi put na srpsko–mađarskoj granici niču šatori u tranzitnoj zoni, odnosno na graničnom prelazu Horgoš- Roske. Toga dana je grupa od oko 150 izbeglica i migranata (među kojima je bilo mnogo žena i dece) pokušala da iregularno uđe u Mađarsku u blizini graničnog prelaza Horgoš-Roske, ali u toj nameri nisu uspeli. Oni su, međutim, odlučili da ostanu u tranzitnoj zoni i tamo sačekaju da ih mađarske vlasti i zvanično prime preko ovih kapija. Deo ove grupe je već sledećeg dana primljen, te je u tranzitnoj zoni, nakon prve velike admisije, ostalo oko 60 izbeglica i migranata.

S obzirom da smo već duži vremenski period intenzivno pratili situaciju na severnoj granici, bili smo u prilici da odmah reagujemo i zajedno sa UNHCR-om i medicinskim timovima, odnosno organizacijama, urgentno pomognemo ovim ljudima. Stvaranje improvizovanog kampa od strane izbeglica i migranata bilo je tada na tom prostoru novina za sve aktere u ovoj situaciji, kako za organizacije civilnog društva uključene u aktivno pružanje pomoći izbeglicama, tako i za državne institucije.

---

<sup>27</sup> Kapije (kao i sama ograda) se zapravo nalaze nekoliko metara unutar mađarske teritorije, a ne na samoj graničnoj liniji.



Već posle nekoliko dana, formirao se prvi improvizovani kamp i u tranzitnoj zoni prelaza Kelebija-Tompa. Od samog početka na ovom graničnom prelazu je bilo prisutno oko 50 izbeglica i migranata. Sa mađarske strane ograde, predstavnici UNHCR-a i mađarske imigracione službe, IAO<sup>28</sup>, bili su svakodnevno prisutni i aktivno su pratili prihvatanje izbeglica i migranata, sa posebnim fokusom na one najranjivije.

Tokom prvih dana, dnevni maksimum prijema bio je po 30 izbeglica i migranata po tranzicionoj kapiji, odnosno ukupno 60 ljudi. Admisija se vršila i vikendom. U tom periodu, Mađarska je značajno pojačala prisustvo vojnika i policajaca duž cele granice sa Srbijom. Pored naoružanih vojnika, primetno je bilo i prisustvo specijalnih vozila, pa čak i helikoptera koji su patrolirali duž granice. Istovremeno, broj ljudi u tranzitnim zonama, odnosno onih koji su želeli da na utvrđen način zatraže azil u Mađarskoj, bio je sve veći. HCIT timovi su svakodnevno bili prisutni na oba prelaza, pružajući urgentnu humanitarnu pomoć, ali i izuzetno značajno informisanje, savetovanje, prikupljanje podataka u slučaju razdvajanja porodica i radeći na identifikovanju onih najranjivijih, bolesnih, ljudi sa specifičnim potrebama, trudnica, starih. U početku, oni su imali prioritet na obe tranzitne kapije. Mađarska imigraciona služba, IAO, prozivala je tražioce azila po listama i redu koji su oni vodili, odnosno kako su se porodice prijavljivale njihovim službenicima, razgovarajući “preko žice”. Odmah su i nastale različite vrste spiskova: spiskovi na kojima su bila imena porodica i spiskovi na kojima su se prijavljivali muškarci koji putuju sami.

Kako su dani prolazili, broj ljudi se povećavao, a sa sve većim brojem ljudi pojavljivali su se i novi problemi. Jedan od većih problema u tim prvim danima bila je izuzetno velika količina đubreta, koja je predstavljala potencijalni izvor zaraze. HCIT je, uz podršku UNHCR-a, a u saradnji sa lokalnim komunalnim preduzećima, organizovao inicijalno čišćenje i odnošenje smeća iz ovih tranzitnih zona, da bi se posle nekog vremena, održavanje higijene ustalilo. Takođe su, tek početkom juna meseca, posle mnogobrojnih apela međunarodnih organizacija i domaćih NVO, postavljeni prvi mobilni toaleti u obe tranzitne zone, odnosno u oba improvizovana kampa u kojima je u to vreme boravilo više stotina izbeglica i migranata.

Nakon prvih nekoliko nedelja od podizanja improvizovanih kampova na granici, izbeglice i migranti su se spontano organizovali i birali “predstavnik” kampa (“community leader”), koji je, između ostalog, čuvao liste za admisiju i komunicirao sa mađarskom imigracionom službom oko redosleda admisije. Takođe, već tokom maja meseca 2016. godine, došlo je i do spontane teritorijalne podele izbeglica i migranata, pa su oni koji su govorili arapski jezik nastanili Kelebiju, a izbeglice i migranti, koji su govorili farsi ili neki od ostalih jezika, smestili su se u Horgoš tranzitnu zonu.

---

<sup>28</sup> Immigration and asylum office of Republic of Hungary.

## 60 Pojačan priliv izbeglica i migranata na sever

Tokom aprila i maja 2016. godine, broj izbelica i migranata koji su pristizali u Suboticu postajao je sve veći, tako da se tokom pojedinih večeri na glavnoj autobuskoj stanici iskrcavalo i po više od 200 ljudi<sup>29</sup>. U početku su to bile uglavnom izbeglice i migranti koji su već boravili u TPC širom Srbije (tzv. “zaustavljeni”, koji su u tranzicionim kapijama videli novu nadu za dalji prolazak), ali i potpuno novi ljudi koji su u Srbiji boravili svega nekoliko dana. Tako je, samo tokom aprila i maja, HCIT registrovao čak 7.984 dolazaka autobusima, (dolasci taksijima i na druge načine nisu beleženi, jer nije bilo moguće), a većina su bili Sirijci, Avganistanci, Iračani, Pakistanci, Iranci, ali i mnogi drugi. Žene i deca su činili više od 40% od ukupnog broja novopridošlih na našu severnu granicu. Polovinom aprila je i TPC u Subotici počeo da prima najranjivije izbeglice i migrante na kraći smeštaj, međutim, u to vreme je većina izbeglica i migranata bila isključivo zainteresovana za boravak u tranzitnoj zoni, jer su se nadali bržem prijemu, ukoliko fizički borave ispred ograde.

U junu i julu 2016. godine, zabeležen je nešto manji priliv izbeglica i migranata u odnosu na april i maj, ali je broj i dalje bio relativno visok. HCIT je dokumentovao 2.363 dolaska u junu i 1.862 u julu, od kojih su sada većina bili mladi muškarci, uglavnom iz Avganistana i Pakistana, ali i izuzetno veliki broj dece bez pratnje, takođe iz ovih država. Pojedinih večeri su dolazile grupe maloletnika među kojima je čak bilo dečaka i od 8 ili 9 godina starosti, bez pratnje roditelja i staratelja, koji su nam pričali kako “čekaju prijatelje”. Iako su pri inicijalnom kontaktu na autobuskoj stanici gotovo svi govorili da idu u tranzitne zone kako bi se prijavili za admisiju, najveći broj ove dece, ali i odraslih, se tamo nikada nije pojavio, što je bio jasni pokazatelj da lanac krijumčarenja preko mađarske granice funkcioniše i da je u punom jeku.

Razlog više za okretanje ka krijumčarenju, ali i spontanim, samoinicijativnim pokušajima prelazaka i ulazaka u Mađarsku van tranzitnih kapija, bilo je i prvo smanjenje dnevne kvote u junu mesecu od strane IAO, sa 30, na 15 prijema dnevno po tranzicionoj kapiji. Odgovor mađarskih službenika, koji su čuvali granicu (policija i vojska), na ove pokušaje znao je da bude prilično agresivan i surov, što je HCIT vrlo detaljno pratio i dokumentovao. U to vreme, primećeni su i brojni odlasci ka Somboru, kako iz Subotice, tako i direktno iz Beograda, kako bi u tim delovima granice sa Mađarskom izbeglice i migranti, verujući da je ona slabije čuvana od one u Subotici, pokušali da je pređu i stignu do EU.

Tokom leta, na oba prelaza i u TPC u Subotici dnevno je boravilo i više od 1.400 izbeglica i migranata. Što se tiče improvizovanih kampova u tranzitnim zonama, vrhunac je zabeležen 14. jula, sa maksimalnih 981 izbeglicom i migrantom koji su čekali svoj red za admisiju na oba prelaza. Kako bi se izbeglo nekontrolisano povećavanje broja ljudi koji borave u neuslovnim naseljima u tranzitnim zonama, sredinom jula 2016. godine, promenila se i praksa vezana za upisivanje na

---

<sup>29</sup> HCIT timovi su svakodnevno dežurali na glavnoj autobuskoj stanici u Subotici i registrovali nove dolaske.



liste za admisiju. Naime, više nije bilo dozvoljeno izbeglicama i migrantima da direktno (bez prethodne registracije) dolaze na samu granicu i tu da se upisuju na spiskove koji su bili u posedu tzv. lidera zajednice,<sup>30</sup> već su bili u obavezi da se (u početku) jave<sup>31</sup> u TPC u Subotici, odnosno u neki drugi TPC, gde su upisivani na liste čekanja.

U toku avgusta 2016. godine, broj tražilaca azila u tranzitnoj zoni Horgoš-Roske značajno se smanjio u odnosu na juli, a glavni razlog je bio upravo već pomenuta zabrana zadržavanja za sve novopridošle. Zbog toga je broj izbeglica i migranata u tranzitnim zonama bio u laganom, ali kontinuiranom padu. Tokom avgusta meseca se skoro trostruko smanjio broj izbeglica i migranata na Horgošu (01.08. = 470, a 31.08. = 172). S druge strane, u toku istog perioda, populacija u tranzitnoj zoni Kelebija-Tompa se redukovala sa 179 na 100. U narednih nekoliko meseci, ovaj broj je blago opadao (uz izuzetak blagog povećanja u oktobru u odnosu na septembar), pa je tako krajem novembra 2016. godine u tranzitnim zonama boravilo njih 57 na Horgošu, odnosno 97 na Kelebiji.

<sup>30</sup> Tzv. lideri su se menjali nakon izvesnog vremena, u proseku je par nedelja trajao njihov "predstavnički mandat".

<sup>31</sup> Da bi se smestili u neki od TPC, bila im je potrebna potvrda o izraženoj nameri da se traži azil u RS.

**GRANIČNI PRELAZ KELEBIJA-TOMPA**

	Avgust	Septembar	Oktobar	Novembar
Muškarci	51	31	50	45
Žene	33	18	29	23
Deca	49	44	44	29
<b>UKUPNO</b>	133	93	123	97

**GRANIČNI PRELAZ HORGOS-ROSKE**

	Avgust	Septembar	Oktobar	Novembar
Muškarci	132	34	29	27
Žene	69	13	9	12
Deca	136	41	23	18
<b>UKUPNO</b>	337	88	61	57

(U tabelama su prikazani podaci sa prosečnim brojem ljudi tokom navedenih meseci srazmerno broju dana provedenih na naznačenom graničnom prelazu).

Aktivnosti HCIT-a prvenstveno su se odnosile na pružanje pravnih informacija i saveta izbeglicama i migrantima i dokumentovanje slučajeva kršenja ljudskih prava izbeglica sa posebnim fokusom na incidente u graničnoj oblasti, ali su usled često promenljivih okolnosti, te aktivnosti podrazumevale i podelu humanitarne pomoći, omogućavanje pristupa medicinskoj pomoći i prevođenja u takvim prilikama, odlazak kod matičara i uvođenje u evidenciju dece rođene na teritoriji grada Subotice, koordinaciju između maloletnih lica bez pratnje i Centara za socijalni rad, itd.

Tokom avgusta 2016. godine, na glavnu autobusku stanicu u Subotici zabeleženo je 930 dolazaka izbeglica i migranata, u septembru 681 dolazak, dok je u oktobru i novembru taj broj bio četvorocifren i iznosio 1.376 (oktobar), odnosno 1.095 (novembar). Najveći broj novopridošlih nije bio registrovan, niti je bio upisan na liste za admisiju, već su odlazili i boravili u šumama, napuštenim salašima, delovima stare ciglane u Subotici, pokušavajući na sve načine da iregularno pređu granicu.

U periodu od decembra 2016. godine, do kraja aprila 2017. godine, HCIT tim je zabeležio 2.639 dolazaka autobusom i 119 dolazaka vozom za Suboticu. Kada govorimo o nacionalnosti, po broju dolazaka u navedenom periodu prednjačile su izbeglice iz Avganistana (1.309 lica), iz Pakistana (704 lica), zatim iz Sirije (195 lica), Iraka (185 lica), Alžira (23 lica), itd. Takođe, od ukupnog broja zabeleženih dolazaka 2.499 čine muškarci, 89 žene, a 170 deca.

## Liste, proces admisije i odluke IAO

U periodu od avgusta do kraja decembra 2016. godine, HCIT je zabeležio 6 slučajeva u kojima je zahtev tražilaca azila odbačen i 2 slučaja gde nije doneta nikakva konkretna odluka<sup>32</sup>. Prvi slučaj tzv. vraćanja dogodio se u drugoj polovini avgusta meseca, nakon čega je u septembru mesecu zabeleženo čak šest ovakvih događaja. U svih 6 slučajeva, mađarske vlasti rukovodile su se principom “sigurne treće zemlje”. Poslednji slučaj desio se u novembru 2016. godine. Tom prilikom tražilac azila je navodno povukao zahtev za azil. Iz razgovora sa ovim licem došli smo da saznajemo da je navodno bio “primoran” da potpiše izjavu kojom povlači zahtev za azil, ali nažalost, ovakve svoje tvrdnje nije mogao da potkrepi. U drugom slučaju, u kojem takođe nije doneta nikakva odluka, odnosno postupak je obustavljen, mađarske vlasti su ustanovile da tražilac azila nije maloletan, kako je tvrdio, već da se radi o licu koje je navršilo 18 godina života. Nigde se nije izričito navelo kojom metodom je utvrđeno da je tražilac azila punoletan i sa kolikom izvesnošću je ova informacija utvrđena.

Tri su zajednička imenioca u svim ovim slučajevima:

1. U svim slučajevima radilo se o samcima (u dva slučaja u pitanju su bila maloletna lica bez pratnje za koje je nakon “pregleda” utvrđeno da su ipak punoletni), od kojih su šestorica bila iz Avganistana, jedan iz Alžira i jedan iz Iraka.
2. Svi tražioci azila sa kojima smo razgovarali, žalili su se na ograničenost ili čak na nemogućnost pristupa pravu na prevođenje, odnosno pravu na pružanja pravne pomoći.
3. Kako bi im zahtevi za azil bili usvojeni, svi tražioci azila su navodili određene razloge zbog kojih Srbiju nisu smatrali sigurnom zemljom (da su ovde bili žrtve razbojništva, da je Srbija “siromašna zemlja” i slično).

Mađarske vlasti su u dva slučaja odbile postupanje po zahtevu za azil, budući da je na osnovu otisaka prstiju tražioca azila utvrđeno da je zahtev podneo u Bugarskoj, utvrđujući tom prilikom da je Bugarska sigurna treća zemlja. Ukoliko bi se postupak prema “Dablinskoj regulativi”<sup>33</sup> sprovodio na adekvatan način, ovi tražioci azila su trebali biti transportovani u drugu zemlju EU (u konkretnom slučaju u Bugarsku), gde bi se meritorno odlučilo o njihovom zahtevu za azil, što se u ovom slučaju nije dogodilo, već su ovi tražioci azila po kratkom postupku<sup>34</sup> bili vraćeni na teritoriju Republike Srbije.

Što se tiče situacije sa listama za admisiju, iste su bile nedovoljno dobro organizovane i ono što je najvažnije, nedovoljno transparentne. Izbeglice i migranti nisu imali uvek mogućnost da provere kada je njihov “red” za prijem u Mađar-

---

<sup>32</sup> U pitanju su odluke u koje je HCIT imao uvida u tranzitnoj zoni pošto bi nakon “vraćanja”, obavljao savetovanje sa tražiocima azila čiji su zahtevi odbačeni/odbijeni. Odluke se odnose na period do kraja 2016. godine.

<sup>33</sup> Regulation (EU) No 604/2013.

<sup>34</sup> “Postupak” je podrazumevao otvaranje vrata na tranzicionoj kapiji i tražilac azila bi sam izašao i vratio se u Srbiju posle nekoliko koraka od kapije, nakon čega bi se vrata ponovo zaključavala.



sku, zbog čega je veoma često bilo iskazano nezadovoljstvo na postupanje Kancelarije za imigracije u Mađarskoj. Ono što je stvaralo dodatnu zabunu, jeste što je njima često rečeno da treba da se “registruju”, iako je ovaj termin korišćen kao homonim. Naime, pod njim se prvenstveno podrazumevalo evidentiranje o izraženoj nameri da se traži azil pred ovlašćenim policijskim službenikom Ministarstva unutrašnjih poslova (u smislu odredbe čl. 22. Zakona o azilu Republike Srbije) i konačno, upisivanje na liste za admisiju. Mnoge izbeglice i migranti su mislili da su samim evidentiranjem o izraženoj nameri da se traži azil uradili sve što je potrebno, pa se tako tokom 2016. godine često dešavalo da po nekoliko meseci nisu ni znali da je trebalo da se “registruju” i upisom na admisione liste.

Čitava situacija sa izražavanjem namere radi smeštaja u neki od postojećih TPC i centara za azil u RS (namera bez prave namere za azilom u RS) i radi mogućnosti upisa na liste čekanja za prijem u Mađarsku, dovela je do nerealnih statistika o broju tražioca azila u Srbiji, kako tokom 2016. godine, tako i 2017. godine. Pri tome da ne spominjemo i jedan od ključnih problema, a to je neregulisan pravni položaj svih ovih lica (osim onog manjeg broja koji je podneo zvaničan zahtev za azil u Republici Srbiji i ušao u proceduru).

## Problemi izbeglica i migranata van regularnog sistema, problemi “registracije”

Krajem 2016. godine, tokom hladnog zimskog perioda, kada su se temperature spuštale i do -20 stepeni, najteže je bilo izbeglicama i migrantima koji su bili van sistema, odnosno svima koji nisu bili smešteni u državnim centrima i nisu bili registrovani, u bilo kom svojstvu, od strane državnih organa.

U ovom periodu, postojalo je dosta konfuzije među izbegličko-migrantskom populacijom oko toga šta znači “registriranje”. Dosta je bilo zabune oko:

- ▶ Izražavanja namere da se traži azil u Republici Srbiji kod ovlašćenog službenika policijske stanice, uz automatsko dobijanje potvrde o izraženoj nameri da se traži azil, koja je uslov da se lice smesti u jedan od TPC-a ili centara za azil u RS.
- ▶ Policijskog procesuiranja stranih državljana koji se identifikuju na teritoriji RS da borave nezakonito. U tim slučajevima su takva lica dobijala “Otkaz boravka”<sup>35</sup>, tj. potvrdu koju izdaje nadležni organ MUP-a.
- ▶ Upisa izbeglica i migranta prilikom smeštaja u nekih od TPC u spisak stanara centra i prijavljivanja na spisak čekanja za admisiju u Mađarsku.
- ▶ Kada govorimo o izbegličkoj, odnosno migrantskoj populaciji na severu, u suštini govorimo o dve kategorije koje se vidno razdvajaju:
- ▶ Izbeglice koje se kreću regularno – izbeglice koje pristižu na sever, jer su na listi čekanja za admisiju u tranzitnim zonama. Njihovo kretanje je ograničeno na dolazak u TPC Subotica i odlazak iz TPC u određenu tranzitnu zonu.
- ▶ Izbeglice i migranti koji se kreću iregularno – osobe koje pristižu na sever sa namerom da iregularno pređu granicu sa Mađarskom. Njihovo kretanje je nepredvidivo i često su njihova mesta okupljanja i kretanja tajnovita, iz razloga što ih organizuju grupe krijumčara. Među njima ima najviše onih koji ni u kom svojstvu nisu registrovani od strane državnih organa, ali i onih koji jesu, samo odbijaju da budu deo regularnog sistema, jer veruju da postoje veće šanse da pređu granicu iregularnim putevima.

Tokom proleća i leta mnoge izbeglice i migranti, koji su više puta pokušali da pređu granicu, su se okupljali/spavali na glavnoj autobuskoj stanici u Subotici ili su ostajali duboko u šumi u graničnom pojasu. Povećano prisustvo krijumčara primećeno je, ne samo u improvizovanim kampovima u tranzitnim zonama, nego i u Tranzitno prihvatnom centru u Subotici. Nekoliko tražilaca azila koji su želeli da svedoče protiv krijumčara, su na kraju odustali, jer su bili zastrašeni.

---

<sup>35</sup> Zakon o strancima, “Službeni glasnik RS”, br. 97/2008.



Tokom zime, razgovarali smo sa grupama muškaraca koji spavaju na otvorenom prostoru na severu i saznali smo da su svi oni deponovali više od 1.000 dolara kod “poverioca” koji taj novac čuva i koji će navodno novac predati glavnom organizatoru njihovog prelaska onda kada oni potvrde “poveriocu” da su uspeli da stignu do Austrije. Na ovaj način su zapali u začarani krug pokušaja prelaska, vraćanja, često uz fizičko nasilje prema njima, i ponovnog pokušaja prelaženja, dok je sam “raspored” prelaženja diktiran od strane krijumčara.

Stara napuštena ciglana (bivša “Bačka opeka”) od 2011. godine predstavlja mesto okupljanja i stanovanja izbeglica i migranata. Korišćena je kao početna tačka, odakle su oni, organizovani od strane krijumčara i kriminalnih grupa, ulazili u “igru” odnosno pokušaj iregularnog prelaska graničnog prelaza.

Populacija izbeglica i migranata na severu, koja se kreće iregularno, spava po šumama u blizini tranzitnih zona, u napuštenim prostorijama železničke stanice, kod vagona blizu autobuske stanice, u okolini Horgoša, Palića, a neretko ih nalazimo i u napuštenim kućama u mestu Tavankut, kao i na Staroj ciglani.

U periodu najveće zime, tokom decembra i januara 2016. godine, zabeleženo je i nekoliko prijava o incidentima, kao što su provale u nenapuštene kuće i otimanje hrane i ćebadi od lica koja čekaju admisiju u tranzitnim zonama. Ovo delimično ilustruje stepen očaja populacije koja se kreće iregularno, kako zbog neuspeha da pređu granicu sa Mađarskom, tako i usled nedostatka mogućnosti na severu da se smeste u TPC ili da se registruju i prebace u neki od drugih centara.

HCIT u ovom periodu radi na tome da što više pripadnika ove populacije informiše o najjednostavnijem načinu da se smeste u neki od centara i asistira, koliko god je to bilo moguće, da im omogući pristup osnovnim institucijama, kao što su bolnice i domovi zdravlja, policija i centri za socijalni rad. Osnovni zadatak u ovom periodu, bio je da se svi sklone iz situacije u kojoj im je zaista, usled veoma niskih temperatura, i život bio ugrožen.

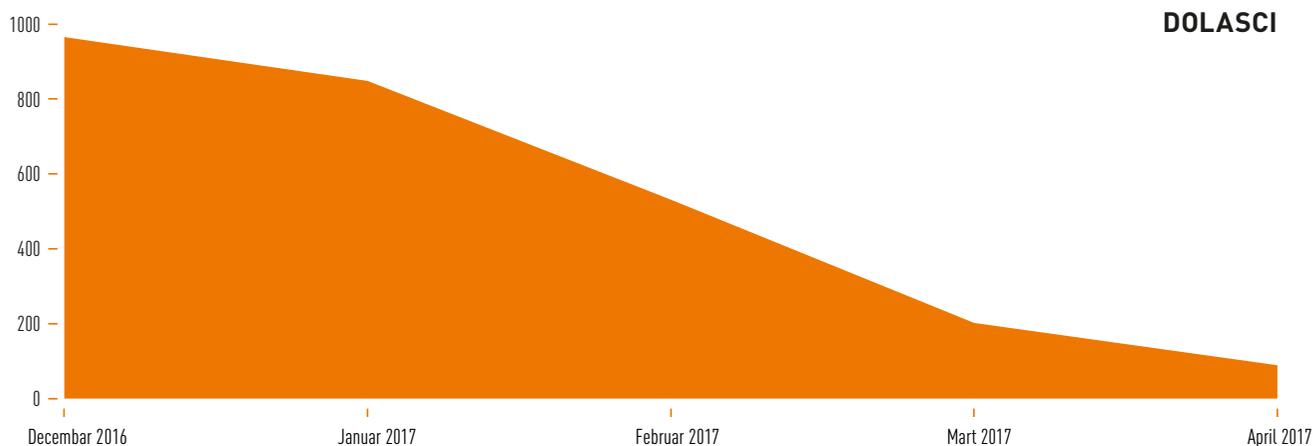
Situacija se popravlja nakon 7. februara 2017. godine, kada volonteri nekoliko različitih organizacija započiju distribuciju hrane iza fabrike “Pionir” u Subotici, na prostoru između dve pruge u blizini Stare ciglane. Pomenuti volonteri delili su izbeglicama i migrantima hranu svakog ponedeljka, srede, petka i nedelje, dok su ostalim danima delili vodu, a neretko su im donosili i odeću i obuću. Oko 200, pa ponekad i po 280 uglavnom neregistrovanih lica, dolazilo je svakodnevno u isto vreme iza fabrike “Pionir” zbog te distribucije. Nakon mesec dana (8. marta 2017. godine), pojavili su se i volonteri iz Holandije koji su svaki dan u isto vreme delili kuvane obroke, kao i volonteri iz Nemačke koji su im obezbeđivali punjenje mobilnih telefona i vodu iz cistern, u periodu od nekoliko sati u toku dana. Svakodnevno je na mestu distribucije, između dve pruge, bio prisutan i MDM medicinski tim. Zbog povećanog broja izbeglica kojima su od strane lekara dijagnostikovane telesne vaši, 8. marta 2017. godine postavljeni su i tuševi na mestu distribucije. Mesto je bilo često posećivano od strane domaćih i stranih novinara.

Osim niskih temperatura i jake zime, za sve izbeglice i migrante van regularnog sistema najveći strahovi su bili od “policijskih akcija” relokacije, odnosno transporta u Prihvatni centar Preševo.

Slično kao i leta 2015-te, svima koji se kreću iregularno svaka prepreka ili zastoј, a pogotovo vraćanje, predstavlja veliki problem pre svega novčane prirode, jer je svaki dan skuplji iregularan prelazak granice i svaki put koji moraju iznova da pređu do granice ih sve skuplje košta, a većina njih je već potrošila ili “založila” značajnu sumu novca.

Prva relokacija u navedenom periodu zabeležena je jedanaestog januara, kada je, prema navodima Komesarijata za izbeglice i migracije i UNHCR-a, 175 izbeglica i migranata (većinom iz severne Afrike, Avganistana i Pakistana) prebačena u PC Preševo.

Nakon te relokacije, na Kelebiji su sutradan srušeni i svi improvizovani šatori, koji su postavljeni u martu 2016. godine. Sledeća takva “policijska akcija” desila se 10. marta 2017. godine, kada je, prema navodima Komesarijata za izbeglice i migracije, 114 izbeglica i migranata prebačeno u PC Preševo. Iako su mnoge izbeglice nakon tih policijskih akcija uspele da se vrate u Suboticu, broj onih koji se iregularno kreću severom se znatno smanjio (od nekada 200 izbeglica/migranata na distribuciji iza “Pionira”, sredinom aprila zabeleženo je svega njih nekoliko), zbog čega su i volonteri prestali da vrše distribuciju 14. aprila 2017. godine i izmestili se u Šid<sup>36</sup>. Najbolji pokazatelj smanjenja broja ljudi u tom periodu jeste pregled statistike o dolascima u Suboticu.



<sup>36</sup> U Šidu se u ovom periodu naglo povećava broj onih koji se kreću iregularno i pokušavaju da pređu u Hrvatsku.

U decembru 2016. godine, na autobuskoj stanici u Subotici zabeleženo je 965 dolazaka, u januaru 848, u februaru 531, u martu 202 i konačno u aprilu 89 dolazaka. Značajnom smanjenju broja dolazaka je svakako doprinelo i sve češće posećivanje distribucije iza fabrike “Pionir” od strane inspektora za strance u aprilu mesecu, kao i njihova svakodnevna kontrola dolazaka autobusa i vozova. Međutim, glavni razlog ovakvog pada broja onih izbeglica/migranata koji se severnom granicom kreću iregularno, jesu pooštrene mere kontrole granice i mnoge promene mađarskih propisa koje dozvoljavaju mađarskim vlastima da praktično sve koje zateknu u iregularnom boravku u Mađarskoj vrte sa druge strane ograde – u Srbiju.

Zbog svih navedenih problema sa kojima su se neregistrovane izbeglice susretale, glavni zadatak HCIT tima je svakako bio pružanje saveta o proceduri traženja azila u Srbiji, kao i savetovanje i upućivanje u policijsku stanicu, radi registracije i smeštaja u neki od TPC ili centara za azil u Srbiji. Iako bi, prema Zakonu o azilu, bilo neophodno dozvoliti registraciju (izdavanje Potvrde o izraženoj nameri da se traži azil) u bilo kojoj policijskoj stanici u Srbiji, to je bilo samo mrtvo slovo na papiru, budući da su u praksi izbeglice mogle da se registruju samo u policijskoj stanici u Beogradu. Činjenica da su izbeglice uglavnom bile bez novčanih sredstava, svakako je otežavala pristup registraciji. Upravo iz tog razloga, HCIT tim je za sve one koji su želeli da se registruju, počev od januara do marta meseca, obezbeđivao autobuske karte za Beograd. U navedenom periodu HCIT je obezbedio 24 karte za izbeglice koje su želele da se registruju ili da zatraže azil u Srbiji. U takvim prilikama, obavezno smo obavestavali i kolege iz CRPC-a, koje su izbeglice uvek dočekivali na glavnoj autobuskoj stanici u Beogradu i upućivali dalje u policijsku stanicu radi realizovanja traženih procedura.

Međutim, problem nije zaobilazio ni izbeglice koje su nakon nekoliko meseci bile primljene u Mađarsku regularno, ušle u proceduru traženja azila, a onda bili odbijeni i vraćani za Srbiju.



# ZABRANA PRISTUPA TERITORIJI I KOLEKTIVNA PROTERIVANJA

Od 1. maja 2016. do 31. marta 2017. godine, HCIT je dokumentovao 212 slučajeva prisilnog kolektivnog proterivanja<sup>37</sup> iz Mađarske i Hrvatske koji mogu da se odnose i na više od 4.000 stranih državljana koji su proterani u Srbiju. Teško je ustanoviti tačan broj onih koji su bili nezakonito vraćeni, budući da su mnoge izbeglice i migranti prijavili da su više puta pokušavali da pređu granicu iregularno, te su stoga bili vraćeni više od jednog puta. Međutim, imajući u vidu obim slučajeva, vremenski okvir i različite lokacije na kojima su svedočenja prikupljena, ovaj uzorak je i više nego relevantan za izvođenje zaključaka o trendovima i opštim karakteristikama kolektivnih proterivanja, koja su bila široko praćena i dokumentovana od strane, kako domaćih i međunarodnih organizacija, tako i medija.

Izjave i svedočenja su prikupljeni od strane HCIT-ovih terenskih timova, koji su intervjuisali one izbeglice i migrante koji su vraćeni u blizini tranzitnih zona Kelebija i Horgoš<sup>38</sup>, zatim duž pograničnog pojasa u opštinama Subotica i Kanjiža, kao i u graničnom pojasu sa Hrvatskom i na području opštine Šid.

Razlozi zbog koji su se izbeglice i migranti najviše odlučivali za pokušaj iregularnog prelaska državne granice sa Mađarskom, posebno tokom proleća i leta 2016. godine, bili su:

- ▶ lažne informacije koje su uglavnom širile i nametnule organizovane kriminalne grupe sa namerom da se poveća krijumčarenje ljudi,
- ▶ nedostatak poverenja u “sistem za admisije” (naročito zbog generalnog nedostatka znanja i straha od apliciranja za azil u Mađarskoj, koja nije bila zemlja njihovog krajnjeg odredišta),
- ▶ dugačke liste, odnosno perioda čekanja, te posebno nezavidan položaj muškaraca samaca u poređenju sa porodicama i osobama sa specifičnim potrebama.

<sup>37</sup> Definicija “kolektivnog proterivanja” je u skladu sa: “Vodičem o članu 4 Protokola broj 4, EKLP, Zabrana kolektivnog proterivanja stranaca”, 30.04.2017, strana 5.

<sup>38</sup> HCIT je bio prisutan na dnevnom nivou u obe tranzitne zone na mađarskoj granici, od marta 2016. godine.



Oni koji su uhvaćeni u iregularnom prelasku granice, odmah su vraćani u Srbiju, u roku od par minuta do nekoliko sati, bez obzira na nacionalnu pripadnost, posebne potrebe koje su imali, ali i pokušaje traženja azila. Međutim, proces vraćanja nije sproveden u skladu sa važećim Sporazumom o readmisiji<sup>39</sup>, kako je to ranije činjeno<sup>40</sup>, posebno pre 15. septembra 2015. godine. Izbeglice i migranti su dovođeni do granične ograde u pratnji graničnih čuvara<sup>41</sup> uz naređenje da se vrate na teritoriju Srbije.

Od početka aprila do 31. decembra 2016. godine, prikupljeno je 138 izveštaja kolektivnog proterivanja više od 3.100 osoba<sup>42</sup> koje su svedočile o prisilnom vraćanju i iz Mađarske i iz Hrvatske, bez da im je bio omogućen pristup azilnoj proceduri. Mnogi slučajevi prisilnog vraćanja su bili nasilni, uz upotrebu prekomerne sile, uključujući ne samo vraćanja iz stvarne pogranične zone (takozvani “push back”), nego takođe i vraćanja iz unutrašnjosti, vrlo često sa lokacija koje se nalaze 20 i više kilometara u dubini teritorije ovih zemalja. HCIT je dokumentovao i nekoliko slučajeva vraćanja iz Hrvatske i gde su osobe prijavljivale da su bile vraćene čak iz glavnog grada Zagreba.

Od januara, do 1. aprila 2017. godine, HCIT je dokumentovao 74 slučaja prisilnog vraćanja više od 1.030 osoba. Krajem 2016. i početkom 2017. godine, starost, pol kao i nacionalna struktura onih koji su vraćeni je blago promenjena, a trend vraćanja van pograničnog pojasa, pa čak i iz tranzitne oblasti je nastavljen.

---

<sup>39</sup> Sporazum o readmisiji između Srbije i EU u vezi osoba koje borave bez dozvole, „Službeni glasnik RS”, br. 103/2007.

<sup>40</sup> Član 6 (obavezni zahtev za readmisiju), član 7 (sadržaj takvih zahteva) i član 11 (preduslovi za postupak readmisije).

<sup>41</sup> Za potrebe ove publikacije korišćen je termin “granični čuvari”, za sve uniformisane mađarske službenike koji su obezbeđivali granicu i na taj način učestvovali u vraćanjima.

<sup>42</sup> Zbog višekratnih pokušaja prelaska granice brojevi su samo okvirni pokazatelji. Takođe, mnogi intervjuisani nisu odredili tačnu veličinu grupe, već samo grubu procenu.



## Kolektivna proterivanja iz Mađarske

Imajući u vidu veliki broj dolazaka na sever (i sa juga i sa istoka zemlje, uglavnom preko Beograda) i realan broj ljudi u obe tranzitne zone<sup>43</sup>, čini se da je većina izbeglica i migranata ipak bila uspešna u njihovim pokušajima da iregularno uđu u Mađarsku. To je imalo za posledicu i porast broja vraćanja u Srbiju, što su dokumentovali i HCIT timovi od početka aprila 2016. godine.

Situacija se drastično promenila i pogoršala početkom jula 2016. godine. Mađarska je uvela nove restrikcije, koje su stupile na snagu 5. jula, a obuhvatale su i povećano prisustvo policije i vojske na granici sa Srbijom i ovlašćenje dato graničnoj policiji da presreće ljude u okviru područja od 8 kilometara i da ih vraća nazad na drugu stranu ograde.

Tokom ranog proleća i leta 2016. godine, državljani Avganistana su činili oko 60% onih koji su bili vraćeni, zatim slede Pakistanci, Iračani, pa i Sirijci, dok su žene i deca činili 25% ukupne populacije (uključujući decu bez pratnje i razdvojenu decu).

Posle leta, ove brojke su se drastično promenile tako što su 95% onih koji su vraćeni činili muškarci iz Pakistana i Avganistana, dok je bio manji broj muškaraca iz Irana i Bangladeša. Međutim, ono što se nije promenilo, bilo je prisustvo osoba sa specifičnim potrebama, kao što su deca bez pratnje i razdvojena deca – uglavnom dečaci iz Avganistana i Pakistana.

U toku 2017. godine, ne samo da se nastavio trend prisilnog vraćanja dece bez pratnje i razdvojene dece, već je i porastao na više od 15% od ukupnog broja vraćenih izbeglica i migranata. Preostali, koji su vraćeni, uglavnom su bili muškarci (81%), a oko 2% su bile žene, a isto toliko procenata činila su mala deca koja putuju sa svojim porodicama.

Tokom 2017. godine, nacionalna struktura onih koji su bili kolektivno proterani iz Mađarske se promenila, pa su tako: 44% bili iz Pakistana, 36% iz Avganistana, dok su državljani Sirije, Iraka, Bangladeša, Maroka, Irana i Alžira činili 20%.

---

<sup>43</sup> Tokom maja i juna 2016. godine, više od 6.147 izbeglica/migranata je pristiglo na sever.



## Prekomerna upotreba sile

U prvoj polovini 2016. godine, u skoro svim dokumentovanim slučajevima se navodi da su granični čuvari upotrebili prekomernu silu prilikom vraćanja, uključujući fizičko nasilje, čak i prema osobama sa specifičnim potrebama<sup>44</sup>. Uvrede, upotreba suzavca, puštanje pasa na izbeglice i migrante, oduzimanje ličnih stvari, zlostavljanje u vidu prisiljavanja da se stoji mirno ili da se hoda nekoliko sati, uz istovremeno zanemarivanje bilo kakvih potreba koje su izbeglice imale ili njihovih zahteva za azil, bile su gotovo redovna pojava prilikom kolektivnih proterivanja. U nekoliko slučajeva, izbeglice i migranti su prijavili da su mađarske patrole čak i prelazile na teritoriju Srbije.

U periodu od druge polovine avgusta, do kraja 2016. godine, mnogi su prijavili da su bili snimani ili fotografisani od strane mađarskih patrola (svim izbeglicama je bilo naređeno da stoje mirno u jednoj liniji), pre nego što bi bili vraćeni u Srbiju. Takođe, mnoge izbeglice su svedočile da su bile vraćene iz Mađarske, nakon što su uhapšeni u dubini teritorije oko nekih 20-30 kilometara (a ne samo 8 kilometara). Najučestalije prakse graničnih čuvara, prema kazivanju vraćenih, su:

- ▶ Prebijanje pendrecima od strane više od jednog policajca / čuvara granice istovremeno.
- ▶ Šutiranje i udaranje dok su oni ležali na zemlji.
- ▶ Lomljenje mobilnih telefona.
- ▶ Prskanje suzavca u oči odmah nakon hvatanja ili pre vraćanja.
- ▶ Huškanje pasa koji su ih napadali i ujedali.
- ▶ Prisiljavanje tražilaca azila da hodaju u pravoj liniji, dok su oni koji ispadnu iz linije bili udarani pendrecima.

Tokom celog januara temperature su bile ispod nula stepeni Celzijusa, a ponekad čak i ispod -20 stepeni. Ovo je povećalo rizik da izbeglice i migranti zadobiju promrzilne, hipotermiju ili čak da izgube život u pokušaju iregularnog prelaska granice. Bilo je nekoliko slučajeva<sup>45</sup> kada su mađarski granični čuvari shvatili ozbiljnost situacije i transportovali izbeglice i migrante do najbliže bolnice. Međutim, u mnogim slučajevima oni su bili vraćani, a da se uopšte nije obratila pažnja na njihove potrebe. Neki primeri nove prakse koja se razvila tokom kasne jeseni i zime i koja je bila prijavljena od strane onih koji su bili vraćeni iz Mađarske, su:

---

<sup>44</sup> Prema svedočenjima onih koji tvrde da su nezakonito vraćeni.

<sup>45</sup> Slučaj maloletnika bez pratnje sa promrzilnima koji je bio hospitalizovan u Segedinu, pre nego što je vraćen u Srbiju, januar 2017.



- ▶ Oduzimanje i bacanje ćebadi i odeće (u nekim slučajevima su izbeglice i migranti čak bili primorani da se svuku u donji veš i da stoje na hladnoći ili da stoje bosu na snegu nekoliko sati).
- ▶ Prosipanje vode na izbeglice i migrante i prisiljavanje da stoje na hladnoći duži vremenski period.

Važno je napomenuti da žene i mala deca nisu bili izloženi surovom i ponižavajućem tretmanu. Međutim, deca bez pratnje i razdvojena deca su često bila podvrgnuta istom tretmanu kao odrasli muškarci, posebno oni koji su bili na pragu punoletstva. Nenasilna vraćanja su takođe bila dokumentovana. Vraćeni su bili “savetovani da idu do tranzitne kapije kako bi se zvanično prijavili za regularnu admisiju u Mađarsku”.

## Najteži dokumentovani slučajevi

### 1. Avganistanac, star 35 godina, sa posebnim potrebama, koji putuje sa svojim maloletnim (16-togodišnjim) nećakom

A.N. i njegov maloletni nećak su bili deo veće grupe koja je pokušala iregularno da uđe u Mađarsku, uz pomoć iskusnih krijumčara u maju 2016. godine. Oni su se smestili u šumi blizu Horgoša, u nameri da pređu ogradu. Krijumčar ih je savetovao da čekaju, budući da je “šuma bila puna policije”, te je cela grupa provela noć pod vedrim nebom. Ujutro, oko 10 časova, grupa je pokušala da stigne do granične linije i uđe u Mađarsku. A.N. i njegov nećak su bili najranjiviji pojedinci među ostalim izbeglicama i migrantima te avganistanske grupe. Naime, A.N. ima posebne potrebe već nekoliko godina, od kada je izgubio levo oko i deo stopala u eksploziji bombe u Avganistanu. Dijagnostifikovan mu je i artritis i bio je veoma slab (imao je manje od 60 kilograma, a visine je bio 160 cm). Kada su ušli na mađarsku teritoriju, nakon samo nekoliko minuta hoda, mađarska granična policija/vojska ih je uočila. A.N. je opisao 4 muškarca, od kojih su trojica bila u vojnim uniformama, dok je jedan bio u civilu. Svi su počeli da trče nazad, pokušavajući da se domognu teritorije Srbije. S obzirom da je A.N., zbog svog fizičkog stanja, bio najsporiji u celoj grupi, granični čuvari su ga lako uhvatili. Posvedočio je da je bio jako udaren 4 ili 5 puta pendrekom u leđa, po rukama i nogama. Od šutiranja u glavu zadobio je frakturu jagodične kosti. Bio je oboren na zemlju i nije mogao da se pomeri. Kada su granični čuvari napustili lokaciju, njegov nećak se vratio (on se krio u obližnjem žbunju i sve posmatrao) i odneo ga prema Subotici, gde su mogli da potraže hitnu medicinsku pomoć.

HCIT tim je bio uključen u slučaj A.N. od samog početka, odmah pošto smo obavešteni da je čovek sa ozbiljnim povredama smešten u TPC u Subotici. Nakon što je bio pregledan u subotičkoj Opštoj bolnici, upućen je u Klinički centar Vojvodine u Novom Sadu, gde je trebalo da bude detaljno ispitan i da mu bude obezbeđen tretman od strane specijaliste. Ustanovljeno je da mu je polomljena jagodična kost, ali hirurzi u Kliničkom centru Vojvodine su odlučili da ga ne operišu, jer bi mogao da bude ugrožen vid na oku koje je zdravo. HCIT je otpratio A.N. do bolnice i obezbedio prevođenje, savetovanje, transport, propisane lekove i neprehrambene artikle. Nije hteo da podnosi nikakve tužbe i njegova jedina želja je bila da po ubrzanoj proceduri uđe u Mađarsku.





## **2. Kolektivno nezakonito vraćanje grupe od 26 mladića iz Avganistana (jedan od njih N.N., star 16 godina, najteže je bio povređen od strane policijskih pasa)**

Grupa od 26 muškaraca iz Avganistana, prema njihovom svedočenju, prešla je u Mađarsku bez većih problema, kroz već oštećeni deo ograde. Hodali su nekoliko sati, tražeći napuštenu kuću, ka kojoj su ih uputili krijumčari. Plan im je bio da ostanu u kući nekoliko dana, a zatim bi, organizovano (od strane krijumačara) trebali da nastave dalje. Nakon dva dana, policijska patrola je provalila u kuću i uhapsila sve koji su bili prisutni. Cela grupa je bila smeštena u policijska vozila i odvezena u pravcu granice sa Srbijom. Međutim, po svedočenju N.N., niko nije mogao ni da pretpostavi šta će se desiti nekoliko minuta kasnije. Navodno, nakon što su vrata na graničnoj ogradi bila otvorena i izbeglice i migranti su već krenuli da napuštaju teritoriju Mađarske, policija je pustila pse na njih. N.N. svedoči: “Mi smo počeli da trčimo, ali je mene sustigao pas i izujedao na više mesta”.

Kao i u mnogim ranijim slučajevima, HCIT je obezbedio hitnu humanitarnu pomoć povređenim izbeglicama i migrantima omogućivši im pristup lokalnim medicinskim ustanovama, a takođe i dokumentovao njihove priče i obezbedio savetovanja. Skoro identičnu priču o incidentu potvrdilo je i nekoliko drugih izbeglica i migranata koji su bili intervjuisani nekom drugom prilikom (različito mesto i vreme). Poslednja informacija koju smo dobili od lekara, hirurga u Opštoj bolnici u Subotici, jeste da postoji mogućnost da se ruka N.N. neće oporaviti u potpunosti. U oba slučaja je i naša policija bila obaveštena i oni su uzeli izjave od povređenih izbeglica i migranata.

### 3. Kolektivno nezakonito vraćanje grupe od 70 mladića iz Avganistana i Pakistana

Grupa od 70 mladića iz Avganistana i Pakistana, među kojima je bilo i petnaestak do dvadesetak dece bez pratnje i razdvojene dece, tokom noći se uputila prema mađarskoj granici, gde su čekali duže vreme pored ograde pravi trenutak da pređu. Dvojica intervjuisanih su posvedočila da su oni čekali dok policijska patrola nije otišla i onda su prešli “žicu” (ogradu) i nastavili da idu. Jedan od njih je imao utisak da se mađarska policija sakrila i čekala da oni pređu granicu, kako bi ih uhvatili. Bilo je između 30 i 40 policajaca i vojnika koji su ih uhvatili posle samo 15 minuta hoda unutar teritorije Mađarske. Policija ih je nakon toga, primorala da sednu na zemlju i drže pognute glave. Jedan po jedan bio je odvajan od grupe i onda bi ga 4 ili 5 policajaca tuklo pendrecima, rukama i nogama, ne štedeći pri tom ni maloletnike.

Policajci su nekima oduzeli mobilne telefone, razbili ih o zemlju i izgazili nogama. Policajci su imali i pse sa brnjicama, nisu ih oslobađali, ali su njima zastrašivali izbeglice, primičući pse i huškajući ih da laju na ljude. Nakon batinanja, bili su primorani da hodaju nazad do granice sa Srbijom. Pošto su svi bili prebijeni, sporo su hodali, neki su hramali, a nekolicina njih nije bila u stanju ni da stane na noge, pa su drugi morali da ih nose. Za sve to vreme, policajci su išli pored njih, vičući da hodaju brže. Ako je neko bio isuviše spor, oni bi ga opet udarili pendrekom po nogama.

Jedan od muškaraca, koji je bio najozbiljnije povređen, narednog dana nije mogao da stane na noge, pa su ga drugo- vi odneli do mobilnog medicinskog tima kako bi potražio medicinsku pomoć. On je odbio da priča o incidentu i izjavio je da je u velikom bolovima, jer su ga šutali po stomaku.

## Kolektivna proterivanja iz Hrvatske

Broj slučajeva u kojima su tražioci azila prijavljivali da su bili vraćeni iz Hrvatske, počeo je da raste u drugoj polovini avgusta 2016. godine.

Prema podacima koje smo prikupili na hrvatskoj granici, u periodu od avgusta do decembra 2016. godine, 90% populacije koja je pokušala iregularno da pređe granicu i koja je bila prisilno vraćena, činili su mladići u dvadesetim godinama. Prema našim podacima, 73% njih je bilo iz Avganistana i 18% iz Pakistana, dok je 9% bilo iz Maroka, Alžira, Libije ili Sirije. Žene su retko bile uključene – izuzev dve porodice iz Iraka, koje su nas obavestile da su pokušali iregularno da pređu granicu, ali da su se, čim ih je policija zapazila, okrenuli i vratili u Šid.

U 2017. godini, porastao je broj vraćanja u poređenju sa 2016. godinom, kao i broj dece bez pratnje i razdvojene dece. Više od 16% od svih koji su vraćeni iz Hrvatske su bila deca bez pratnje i razdvojena deca, uglavnom avganistanski dečaci i dečaci iz Pakistana, kao i manji broj iz Alžira i Maroka. Samo 2% su bile žene i mala deca koja putuju sa svojim porodicama.

Prema podacima sa kojima raspolažemo, početkom 2017. godine, nacionalna struktura onih koji su bili vraćeni se nije drastično promenila: 67% je bilo iz Avganistana, 19% iz Pakistana i 14% iz Alžira, Bangladeša, Maroka ili Iraka. To su takođe, sve mladići u dvadesetim godinama.

Većina intervjuisanih izbeglica je prijavila da su bili nezakonito vraćeni u blizini graničnog prelaza Šid-Tovarnik ili u blizini TPC Principovac, čiji je jedan deo lociran na teritoriji Hrvatske.

Otprilike polovina onih koji su bili vraćeni je prijavilo da su bili tučeni, navodno od strane hrvatske policije (priče su uglavnom bile slične, izuzev nekoliko uznemirujućih svedočenja). Mnogi su dodali da su im mobilni telefoni bili oduzeti od strane hrvatskih policajaca. Važno je napomenuti da su dokumentovana vraćanja čak iz Zagreba, a ne samo iz pograničnog pojasa. Komunikacija je uvek bila problematična i izbeglicama/migrantima je bilo retko dozvoljeno da govore ili da traže bilo šta, čime su ih sprečavali da zatraže azil u Hrvatskoj. Onima koju su uspeli da govore i da traže azil je rečeno da to nije moguće. U većini slučajeva koje smo mi zabeležili, granični čuvari nisu koristili suzavac i nisu imali pse. U nekim slučajevima, batinanje je bilo ozbiljno i čak su i deca bez pratnje i razdvojena deca bila tučena. Žene i deca nisu bili podvrgnuti nikakvom maltretiranju.

Prema prijavama onih koji su bili vraćeni, najčešća praksa graničnih čuvara je bila:

- ▶ Prebijanje izbeglica pendrecima, udaranje i šutanje.
- ▶ Oduzimanje mobilnih telefona i novca.
- ▶ Onemogućavanje pristupa azilnoj proceduri i drugim službama (sa komentarom “to nije moguće”).
- ▶ Vraćanje izbeglica čak posle nekoliko dana provedenih u Hrvatskoj, ponekad i u centrima za izbeglice.



## Najteži slučajeви

### 1. Samohrana majka, koja putuje sa dvoje male dece, dečakom i devojčicom, starosti 6 i 10 godina

S. M. je pobjegla iz Iraka, nakon što joj je suprug preminuo. Putovala je više od sedam meseci pre nego što je došla u Srbiju. Ona i njena deca su putovali sa krijumčarima preko Turske i Bugarske. Nakon što su veoma brzo prošli kroz Srbiju, uspeali su da iregularno pređu granicu i uđu u Hrvatsku. Na hrvatskoj strani jedan vozač taksija (koji je već bio plaćen) ih je sačekao i odvezao u jednu napuštenu kuću u blizini autoputa. Budući da je bio januar mesec, bilo je veoma hladno i S. M. i njena deca bili su veoma uplašeni; trebala im je topla garderoba, hrana, voda. Sledećeg jutra, kako navodi, uspeali su da dođu do “nekoj kampa za izbeglice” u blizini Zagreba.

S. M. je veoma jasno izrazila želju da hoće da traže azil u Hrvatskoj, ali nakon kratkog razgovora, bila je poslata u policijsku stanicu, gde joj je bilo objašnjeno da “ona nema pravo da traži azil u Hrvatskoj”. S. M. i deca su bili smešteni u policijski kombi koji ih je dovezao blizu graničnog prelaza Tovarnik. Bilo je 10 časova ujutru kada im je bilo naređeno da “idu nazad u Srbiju”. Hodali su skoro tri sata dok nisu uspeali da dođu do Tranzitnog kampa u Šidu, gde su konačno našli sigurno sklonište.

### 2. Šesnaestogodišnji Avganistanac koji putuje bez roditelja ili staratelja

M. D. i njegovi prijatelji su pokušali iregularno da pređu granicu sa Hrvatskom, tokom noći u februaru 2017. godine. Oni su putovali sami, bez pomoći krijumčara. Očekivali su da će biti opasno i bili su uplašeni, ali svejedno su odlučili da pokušaju. Upotrebili su GPS kako bi pronašli najbliži put da pređu granicu. Pratili su prugu iz Šida u pravcu Hrvatske. Hodali su 30 kilometara, pre nego što su ih presrela četiri policajca, koji su im naredili da stanu i stavili im lisice. Naređeno im je da odmah uđu u policijski kombi. M. D. je pokušao da objasni da je maloletan ali, prema njegovom svedočenju, policajci ga uopšte nisu slušali.

Njihovi džepovi i torbe su bili pretraženi, a dečak je čak bio udaran pendrekom, uglavnom po nogama i leđima. Nakon 20 minuta vožnje, naređeno im je da izađu iz kola i “da idu nazad u Srbiju”.

Ove zastrašujuće priče svedoče koliko je neizvesna sudbina izbeglica i migranata, čak i u zemljama Evropske unije. Oni ostaju zarobljeni između brutalnosti evropskih graničnih čuvara i isuviše rigoroznog azilnog sistema, sa jedne strane, i kriminalnih grupa, koje ih pritiskaju i primoravaju da nastave putovanje, sa druge strane.



# PREKRŠAJNI POSTUPCI I INSTITUCIONALNE PROCEDURE

## Analiza odluka prekršajnih sudova 2016. godine

Terenski rad, svakodnevni kontakt sa izbeglicama i naravno težnja da pomognemo onima u nevolji, naveli su nas da se zapitamo kako se pravni sistem Republike Srbije odnosi prema ljudima koji su, bežeći od rata i ostalih nedaća, prešli više hiljada kilometara u nadi da će u razvijenim evropskim zemljama moći da dočekaju bolje sutra. Postulati savremenog društva uče nas da nikog ne dovodimo u neravnopravan položaj zbog jezika, vere, rase, boje kože i drugih diskriminator-skih osnova, ali se postavlja pitanje da li je to samo mrtvo slovo na papiru?

Zahtevom za pristup informacijama od javnog značaja zatražili smo od Prekršajnog suda u Senti, Subotici i Sremskoj Mitrovici odluke donete u predmetima vođenim protiv lica koje mogu biti u potrebi za međunarodnom zaštitom. Kroz kratku analizu presuda i rešenja ukazaćemo na najveće probleme i oblasti koje bi trebale da budu unapređene u budućnosti.

Na osnovu odluka i statistike dostavljenih od strane tri prekršajna suda u AP Vojvodini, utvrđeno je da su pokrenuta ukupno 483 prekršajna postupka u 2016. godini protiv stranaca – počinitelja prekršaja, od čega je 92 postupka pokrenuto protiv maloletnih učinioaca stranca, što čini oko 19% od ukupno pokrenutih prekršajnih postupaka. Među počiniocima nalazili su se i muškarci i žene.

Od ukupno 483 prekršajna postupka, koja su vođena u prethodnoj godini, 307 je vođeno zbog kršenja odredbi člana 10. stav 1. Zakona o strancima Republike Srbije – nezakonit ulazak u Republiku Srbiju, 23 postupka zbog kršenja odredbi člana 35. stav 2. i člana 42. stav 2. navedenog Zakona – otkaz boravka i zabrana ulaska u Republiku Srbiju i dužnost stranca da napusti Republiku Srbiju zbog nezakonitog boravka, kao i 153 postupka koji su vođeni zbog kršenja odredbi člana 42. stav 1. istog Zakona – nezakonit boravak.

U odnosu na vrste prekršajnih sankcija koje su izricane počiniocima, može se uočiti da su u najvećem broju slučajeva izricane opomene, i to dvostruko više u odnosu na novčane kazne.

Analizom dostavljenih odluka Prekršajnog suda u Senti, utvrđeno je da je doneto ukupno 25 odluka protiv počinioca prekršaja, od toga 16 osuđujućih presuda i 9 rešenja kojima su izrečene vaspitne mere maloletnim počiniocima. Isto tako, označeni sud nije izrekao nijednu zaštitnu meru udaljenja stranaca sa teritorije Republike Srbije u protekloj godini. U svim

donetim odlukama, počinioци su oglašeni odgovornim za prekršaje iz člana 10, člana 35. stav 2. i člana 42. stav 2. Zakona o strancima. Sud je u svakoj odluci uzeo u obzir i stepen vinosti počinioца koji je postojao u trenutku izvršenja prekršaja, koje je cenio kao olakšavajuću ili otežavajuću okolnost prilikom donošenja odluke. U odnosu na troškove postupka, u svega par odluka je sud obavezao počinioца prekršaja na snošenje troškova postupka i to u paušalom iznosu od 500 dinara, dok je u svim ostalim slučajevima počinilac bio oslobođen obaveze plaćanja troškova postupka u skladu sa odredbama člana 145. Zakona o prekršajima Republike Srbije. U prekršajnim postupcima koji su vođeni protiv maloletnih stranaca počinilaca prekršaja, bilo je obezbeđeno prisustvo stručnog radnika nadležnog centra za socijalni rad, čije mišljenje je uzimano u obzir prilikom donošenja odluke. Može se zaključiti da su u određenom obimu poštovana osnovna načela prekršajnog postupka, među kojima posebno pravo na odbranu i pravo upotrebe jezika u prekršajnom postupku.

Ono što bi se moglo primetiti kao nedostatak navedenih odluka, jeste činjenica da sud nije u dovoljnoj meri uzimao u obzir okolnost da veliki broj lica koja su prekršajno procesuirana dolaze iz ratom zahvaćenih područja i da, kao takvi, mogu biti potencijalni tražioci nekog oblika međunarodne zaštite. Iako je primetno da je sud bio vrlo blag prilikom izricanja i odmeravanja sankcija, a što potvrđuje i podatak da su, od ukupno 25 odluka, izrečene samo tri novčane kazne, dok su sve ostale sankcije bile u vidu opomene i ukora, uočljivo je da nije dodatno ispitivano da li u radnjama u kojima su stečena sva bitna obeležja prekršaja postoje okolnosti koje mogu da dovedu do isključenja protivpravnosti i odgovornosti u počinjenom prekršaju. Kada se pojave takvi slučajevi, ne bi trebalo da se zanemari supsidijarna primena Zakona o azilu, posebno primena osnovnih načela, među kojima je i ranije navedeno načelo nekažnjavanja za nezakoniti ulazak ili boravak na teritoriji Republike Srbije.

Kao primer dobre sudske prakse u pojedinim segmentima, navešćemo odluke Prekršajnog suda u Sremskoj Mitrovici. Naime, analizom istih, primećena je dobra praksa u pogledu poštovanja načela upotrebe jezika u prekršajnom postupku, gde su u svim postupcima angažovani prevodioci koji govore maternji jezik okrivljenog. Isto tako, u odlukama kojima se postupak obustavlja ili se okrivljeni oslobađa odgovornosti (doneto je 14 oslobađajućih odluka i 4 odluke kojima se okrivljeni oslobađa odgovornosti), a gde je utvrđeno da je okrivljeni ranije već zatražio azil u RS, sud je pozivom na odredbu člana 8. Zakona o azilu RS obavezno obustavljao postupak. Isto tako, u pogledu odluka kojima se okrivljeni oslobađa odgovornosti (a gde je bilo slučajeva da su pripadnici policije okrivljenog legitimisali na putu do kampa, gde je imao nameru da se prijavi ili da je okrivljeni zatečen bez ikakvih ličnih dokumenata ili potvrde o traženju azila, iz razloga što je potvrda izdata samo na jednog člana porodice i sl.), sud je nakon detaljnog saslušanja okrivljenih, te konsultovanja šefova smene u kampovima u vezi sa okolnostima iznetim u odbrani, iste oslobodio krivice, ceneći njihovu odbranu kao istinitu i dovoljnu za donošenje takve odluke.

Ono što se zapaža u odlukama ovoga suda, a što bi se moglo okarakterisati kao nepovoljno po okrivljene, je mnogo strožiji kriterijum prilikom sankcionisanja počinjenog prekršaja u odnosu na kazne koje su izrečene u ranije analiziranim odlukama Prekršajnog suda u Senti. Naime, za razliku od kazni koje je izricao sud u Senti, a koje kazne su bile uglavnom u vidu opomene i ukora, sud u Sremskoj Mitrovici je bio veoma rigorozan pri odmeravanju vrste i visine kazne, budući da je uglavnom izricana novčana kazna i to veoma često u iznosu zakonskog maksimuma od 30.000 dinara. U pojedinim odlukama je izricana najviša novčana kazna, čak i ako je u obrazloženju o vrsti i visini iste navođeno da na strani okrivljenog nisu utvrđene nikakve otežavajuće okolnosti. Uzimajući u obzir činjenicu da su se kao okrivljeni pojavljivala lica koja su u najvećem broju slučajeva napustila svoju zemlju porekla usled ratnih razaranja, da su iza sebe ostavili sve što su imali i da su bili veoma lošeg materijalnog stanja, bilo bi celishodnije da je sud, vođen principom pravičnosti, izicao novčane kazne u manjem iznosu, budući da bi se i sa simboličnim iznosom kazni postigla svrha kažnjavanja, jer su okrivljeni imali vrlo oskudna novčana sredstva u svom posedu ili ih nisu imali uopšte.

Navedeni sud je bio rigorozniji i prilikom odmeravanja troškova prekršajnog postupka, te je iste određivao u iznosima od najmanje 1.500 do 3.000 dinara, što neretko nije bilo u skladu s odredbom člana 145. Zakona o prekršajima, kojom je propisano da sud može osloboditi okrivljenog od dužnosti da u celosti ili delimično naknadi troškove prekršajnog postupka, ako bi njihovim plaćanjem bilo dovedeno u pitanje izdržavanje okrivljenog ili lica koja je on dužan da po zakonu izdržava. U određenim odlukama ovog suda, gde je kao novčanu kaznu odmeravao iznose od 13.000-16.000 dinara, okrivljeni su oslobođani troškova postupka, uz obrazloženje da isti ne poseduju nikakva novčana sredstva i da nisu u mogućnosti da iste snose. Postavlja se logično pitanje, kako će okrivljeni, koji ne poseduje novčana sredstva kojima bi platilo troškove postupka, da plati glavnu kaznu u navedenim iznosima?

Ovaj sud je, za razliku od suda u Senti, izricao i zaštitnu meru udaljenja stranca sa teritorije Republike Srbije.

Na osnovu statističkih podataka Prekršajnog suda u Subotici, koji su nam dostavljeni, pokrenuta su 322 postupka protiv stranaca počinilaca prekršaja, što je oko 12 puta više u odnosu na broj pokrenutih postupaka pred Prekršajnim sudom u Senti i oko 2 puta više u odnosu na broj postupaka vođenih pred Prekršajnim sudom u Sremskoj Mitrovici.

Najveći broj postupaka pred ovim sudom, čak 227, je vođen zbog kršenja odredbi člana 10. stav 1. Zakona o strancima – nezakonit ulazak u RS, 11 postupaka zbog kršenja odredbi člana 42. stav 2. i člana 35. stav 2. Zakona o strancima – otkaz boravka i zabrana ulaska u Republiku Srbiju, a ukupno 9 postupaka zbog kršenja odredbi člana 42. stav 1. Zakona o strancima – nezakonit boravak. Prekršajni postupci vođeni su i protiv okrivljenih maloletnih lica – ukupno 75.

U protekloj godini, pred ovim sudom donete su 322 odluke, od toga 227 osuđujućih i 45 oslobađajućih. Ukupno su izjavljene 4 žalbe, a toliki je bio i broj donetih drugostepenih odluka, od kojih je potvrđujuća bila 1, a ukidajućih 3.



Na osnovu detaljne analize svih dostavljenih odluka tri prekršajna suda u Vojvodini, uočeno je različito postupanje navedenih sudova. Različitosti se uočavaju u više segmenata – u određivanju vrste i visine kazne; proceduralnim razlikama; normama međunarodnog prava koje u najvećem broju slučajeva nisu primenjivane; pravima okrivljenih, a posebno pravima na odbranu i na upotrebu jezika; kao i utvrđivanju činjenica od značaja za eventualnu primenu načela nekažnjavanja izbeglica u prekršajnom postupku.

Ono što se može izvesti kao generalni nedostatak, uz nekoliko izuzetaka, jeste činjenica da sva tri suda (izuzev nekoliko postupaka pred sudom u Sremskoj Mitrovici) nisu u dovoljnoj meri ispitala i uzela u obzir okolnosti da se najveći broj okrivljenih pojavljuju kao potencijalni tražioci nekog oblika međunarodne zaštite, da su došli iz ratom zahvaćenih područja, te nisu stavili akcenat na utvrđivanje da li su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi za nekažnjavanje i oslobađanje od odgovornosti počinioca prekršaja, što bi u ovim postupcima gde su procesuirana lica veoma osetljiva kategorija, bilo i više nego celishodno.

Postoji nekoliko standarda koje bi sudovi morali ubuduće da poštuju, kada su okrivljeni lica koja su u poziciji da mogu da zatraže azil.

## 1. Standardi prevođenja

Osnovni standard je da prevođenje mora biti obezbeđeno u meri koja će da obezbedi okrivljenom da razume prirodu optužbe protiv njega, sadržinu predloženih dokaza i mogućnosti korišćenja pravnih lekova (*Kamasinski protiv Austrije*, predstavka br. 9783/82, presuda od 19. decembra 1989. godine). Evropski sud za ljudska prava je u ovoj odluci konstatovao da se pravo predviđeno u stavu 3 (e), člana 6 Konvencije na besplatnu pomoć prevodioca odnosi ne samo na usmene izjave koje učesnici daju na raspravama, već i na materijal u vidu isprava, ali i na prethodni postupak.

Prevođenje bi trebalo da bude obezbeđeno i tokom sprovođenja registracije, saslušanja i podnošenja zahteva za azil. Zakon o azilu (čl. 14) posebno ističe da će se, u skladu s načelom rodne ravnopravnosti, licu koje traži azil obezbediti prevodilac ili tumač istog pola, osim kada to nije moguće ili je skopčano sa nesrazmernim teškoćama za organ koji vodi postupak azila. Nadležni državni organi imaju dužnost da informišu tražioca azila o proceduri dobijanja azila, kao i njegovim pravima i obavezama tokom postupka. Ovo pružanje informacija se naročito odnosi na nadležni organ koji vodi postupak (u našem slučaju Prekršajni sud), što je u skladu sa načelom pružanja pomoći stranci iz člana 15. Zakona o opštem upravnom postupku, koji izričito predviđa angažovanost organa koji vodi postupak da se postara da neznanje i neukost stranke u postupku ne budu na štetu prava koja joj po zakonu pripadaju.

U članu 94. Zakona o prekršajima, upodobljeni su navedeni standardi, pa se tako ističe da stranke i drugi učesnici u postupku koji nisu državljani Republike Srbije imaju pravo da tok postupka prate preko prevodioca i da u tom postupku upotrebljavaju svoj jezik, a da će se o pravu na prevođenje i vođenje postupka na svom jeziku ili jeziku koji razume poučiti. Ova lica imaju pravo da se odreknu tog prava, ako razumeju jezik na kome se vodi prekršajni postupak.

Analizirajući presude prekršajnih sudova u Senti, Šidu i Sremskoj Mitrovici, dolazi se do zaključka da se ovaj standard ne sprovodi u meri u kojoj to zahtevaju nacionalni, ali i nadnacionalni zakoni i ratifikovane konvencije. Iz jednog slučaja koji smo detektovali u Subotici, utvrdili smo da 3 muškarca iz Iraka nisu ni znala da su oglašeni odgovornim u prekršajnom postupku zbog nezakonitog ulaska u Republiku Srbiju, odnosno da su uopšte bili u Prekršajnom sudu u Subotici, iako im je presuda uručena i iz nje proizilazi da su se odrekli prava na žalbu?! Kao glavna nepravilnost u presudama navedenih sudova, uočava se upravo činjenica da većina (uz izuzetak Prekršajnog suda u Sremskoj Mitrovici) ni na koji način ne obrazlaže standard prevođenja, te u velikom broju presuda ostaje nejasno da li je uopšte postojala potreba za prevođenjem i, ukoliko nije, zbog čega, odnosno, na kojem jeziku su postupajuće sudije omogućile okrivljenima da razumeju prirodu optužbe protiv njih i poučile ih na mogućnost korišćenja pravnih lekova. Naročito je indikativno da su se okrivljeni u svim slučajevima osuđujućih presuda odricali prava na žalbu protiv odluke suda.

## 2. Standard nekažnjavanja za nezakonit ulazak u Republiku Srbiju

Prema članu 57. Ustava Republike Srbije, stranac koji osnovano strahuje od progona zbog svoje rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti nekoj grupi ili zbog svojih političkih uverenja, ima pravo na utočište u Republici Srbiji. U članu 22. ZOA propisano je da “prilikom granične kontrole na ulasku u Republiku Srbiju, ili unutar njene teritorije, stranac može usmenim ili pismenim putem da izrazi nameru da traži azil pred ovlašćenim policijskim službenikom Ministarstva unutrašnjih poslova. Stranac koji je izrazio nameru da traži azil će se evidentirati i uputiti u Kancelariju za azil, odnosno u Centar za azil. Stranac je dužan da se javi u roku od 72 sata ovlašćenom službeniku Kancelarije za azil, odnosno Centra za azil”.

U članu 31. Konvencije UN o statusu izbeglica, utvrđeno je da države ugovornice neće primenjivati kaznene sankcije, zbog njihovog bespravnog ulaska ili boravka, na izbeglice koje, dolazeći direktno sa teritorije gde su njihov život ili sloboda bili u opasnosti u smislu predviđenom članom 1, ulaze ili se nalaze na teritoriji bez ovlašćenja, pod rezervom da se

odmah prijave vlastima i izlože im razloge, priznate kao valjane, svoga bespravnog ulaska ili prisustva<sup>46</sup>. Član 8. Zakona o azilu propisuje da lice koje traži azil neće biti kažnjeno za nezakonit ulazak ili boravak u Republici Srbiji, pod uslovom da bez odlaganja podnese zahtev za dobijanje azila i da pruži valjano obrazloženje za svoj nezakonit ulazak ili boravak.

Načelo nekažnjavanja primeniće se prema izbeglici koji preduzme razumne mere da se javi organima vlasti, da to uradi u razumnom roku i da pokaže da je prekršio imigracione propise u cilju pronalaženja međunarodne zaštite. Sa druge strane, ispunjenost dužnosti javljanja organima vlasti, kao uslov za primenu člana 31 Konvencije o statusu izbeglica, može se dovesti u pitanje ukoliko stranac izjavi da traži azil tek nakon što je uhapšen i priveden, jer se u tom slučaju njegova želja da traži azil ne može smatrati aktom njegove slobode volje. Stoga je u takvom slučaju neophodno da su okolnosti pod kojima je izbeglica uhapšen bile takve da se od izbeglice moglo razumno očekivati da traži međunarodnu zaštitu. Drugim rečima, ukoliko policija uhapsi stranca koji je na neregularan način ušao u Srbiju, a ne obavi razgovor sa njim uz pomoć prevodioca, niti mu omogući da izrazi nameru da traži azil u Srbiji, načelo nekažnjavanja će štititi izbeglicu od kažnjavanja za nezakoniti ulazak ili boravak.

Mnogobrojne presude prekršajnih sudova u Senti, Šidu i Sremskoj Mitrovici govore u prilog tome da se ovaj standard ne poštuje, te da se izbeglice (bez obzira iz koje zemlje dolaze) oglašavaju odgovornim za nezakonit ulazak u Republiku Srbiju, a da o načelu nekažnjavanja u smislu odredbi čl. 31 Konvencije UN o statusu izbeglica ni u jednoj presudi nema ni pomena. Ono što je uočeno u jednoj presudi Prekršajnog suda u Novom Sadu, u koju smo izvršili uvid, jeste da se, u nedostatku tačnog datuma nezakonitog ulaska u RS, izbeglice kažnjavaju što su: “kao stranci nezakonito ušli u Republiku Srbiju, van mesta određenog za prelazak državne granice i izbegavanjem granične kontrole, a dana \*\*\* od strane policijskih službenika PI \*\*\* zatečen je u Novom Sadu”. Ovo otvara pitanje zakonitosti ovakve odluke. Naime, očigledno je da je dan izvršenja prekršaja za sud ostao nepoznat, te je nejasno kako se izbeglice kažnjavaju za nešto što nije utvrđeno kada su izvršili?! Svakako da je u ovom slučaju bilo mesta primeni principa *in dubio pro reo*, koji poznaje svaki kazneni postupak.

---

<sup>46</sup> UNHCR je 2015. godine usvojio termin “osoba za koju se razumno može pretpostaviti da je u potrebi za međunarodnom zaštitom”. Naime, radi se o osobi koja dolazi iz države koja, prema izveštajima i preporukama UNHCR-a, na prvi pogled generiše izbeglice (Sirija, Irak, Avganistan, Sudan, Libija, Eritreja, Somalija, itd.) i koja se nalazi na teritoriji strane države, ali koja ne želi da traži azil u zemlji u kojoj se nalazi, već ima nameru da ode u drugu zemlju za koju veruje da će joj pružiti utočište. Prema Zakonu o azilu, tražilac azila je stranac koji je podneo zahtev za azil u Srbiji. Zakon o azilu, međutim, imajući u vidu da Konvencija o statusu izbeglica štiti izbeglice u momentu napuštanja njihove zemlje porekla u kojoj strahuju od progona, sva prava tražilaca azila priznaje i strancu koji je samo izrazio nameru da traži azil pred ovlašćenim službenikom Ministarstva unutrašnjih poslova.



### 3. Standard nekažnjavanja za nezakoniti boravak u RS

Preporuka zaštitnika građana od 10. februara 2014. godine, prema kojoj bi stranca zatečenog na teritoriji Republike Srbije bez isprava podobnih za dokazivanje identiteta, stranca koji je nezakonito ušao na teritoriju Republike Srbije, kao i svakog drugog stranca koji nema dokaz da na teritoriji Republike Srbije boravi zakonito, policijski službenici trebali da sprovedu do najbliže policijske stanice, gde bi odmah pristupili proveriti, odnosno utvrđivanju njegovog identiteta, pretresanju radi pronalaženja ličnih isprava i dokumenata, kao i obavljanju provere i unošenju podataka u propisane evidencije – umnogome nije zaživela u praksi.

U istoj preporuci se navodi da će se prema strancu koji izrazi nameru da traži azil u Republici Srbiji, odnosno prema strancu koji bi trebao da bude prinudno udaljen na teritoriju gde mu pretili progon zbog njegove rase, pola, vere, nacionalne pripadnosti, državljanstva, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili političkog mišljenja, a naročito ako bi trebao da bude prinudno udaljen na teritoriju na kojoj postoji rizik da će biti podvrgnut mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, da će se postupiti u skladu sa odredbama Zakona o azilu. U praksi nismo uočili slučaj u kojem je postupano prema odredbama Zakona o azilu, budući da policijski službenici sprovode lica bez isprava do najbliže policijske stanice, gde im samo izdaju rešenje o otkazu boravka i nakon toga ih eventualno sprovedu u prekršajne sudove koji ih oglašavaju odgovornim zbog prekršaja iz čl. 85. st. 1. tač. 3. Zakona o strancima<sup>47</sup>. Potom ih prekršajni sudovi, u pravilu, bez ostvarivanja standarda upotrebe jezika u postupku, oglašavaju odgovornim zbog citiranog prekršaja, izričući im mahom opomene i novčane kazne u fiksnom iznosu.

Sporna je zakonitost postupanja, kako policijskih službenika, tako i sudija prekršajnih sudova, da se ni na koji način ne upuste u utvrđivanje činjenica, već da избегlice bez utvrđivanja identiteta, provere njihove zemlje porekla i drugih odlučujućih činjenica, oglašavaju odgovornim uz prethodno izdato rešenje kojima im se otkazuje boravak.

U jednoj presudi Odeljenja Prekršajnog suda u Šidu iz odbrane okrivljenog utvrđeno je sledeće: *“...da je u Srbiju ušao preko Albanije i Kosova, jer dolazi iz Sirije, tamo je rat. Njegova kuća je porušena. Porušila ju je vojska i on je sa porodicom morao da pobegne. Ovde u Srbiji se prijavio zajedno sa porodicom u kamp, u Principovcu, tu je dao svoje otiske, a želi da ide u Nemačku. Ne zna u čemu je problem, prijavljen je u kampu i policija ga je danas privela kada je izlazio iz prodavnice. On uredno dobija hranu i smeštaj u kampu. Tačno je da je u Srbiju ušao bez dokumenata, jer ista nema, a ponavlja da se uredno prijavio u kampu. Njegova žena i deca su u kampu, on nije tražio azil u Srbiji.”*

<sup>47</sup> Novčanomkaznom u iznosu od 6.000 do 30.000 dinara kazniče se za prekršaj stranc koji nezakonito boravi u Republici Srbiji (član 85. stav 1. tačka 3. Zakona o strancima). Nezakonitim boravkom u Republici Srbiji, smatra se, boravak na njenoj teritoriji bez vize, odobrenja boravka ili drugog zakonskog osnova. Stranac koji nezakonito boravi u Republici Srbiji, mora napustiti njenu teritoriju odmah ili u roku koji mu je određen. Smatra se da je stranc napustio Republiku Srbiju ulaskom u drugu državu u koju mu je ulazak odobren. Stranc koji je blagovremeno podneo zahtev za produženje privremenog boravka za stalno nastanjenje ili za azil, može ostati u Republici Srbiji do donošenja pravosnažnog rešenja po tom zahtevu (član 42. Zakona o strancima).

Statusni termin “osoba za koju se razumno može pretpostaviti da je u potrebi za međunarodnom zaštitom”, u konkretnom slučaju je itekako bio primenljiv. Međutim, Prekršajni sud u Sremskoj Mitrovici, uprkos ovom stanovištu, te činjenici da je okrivljeni u predmetu, budući da njegova odbrana ocenjena kao istinita, očigledno registrovan u smislu Zakona o strancima, istog oglašava odgovornim i izriče mu opomenu. Ovakav pristup prekršajnih sudova je neophodno prevladati, pre svega praćenjem stavova Evropskog suda za ljudska prava, te doslednijom primenom međunarodnih ugovora koje je Srbija ratifikovala.

## Zaštita dece, identifikacija i upućivanje maloletnika bez pratnje roditelja

Podržan od strane UNICEF-a, HCIT krajem avgusta 2016. godine, realizuje i projekat namenjen osnaživanju kapaciteta lokalnih domova zdravlja u opštinama koje su najviše pogođene izbegličkom krizom, Subotici i Kanjiži.

Dodatna sredstva pomoći ovim institucijama obezbeđena su u vidu angažovanja medicinskih sestara koje su radile sa HCIT timovima u tranzitnim zonama, na granici sa Mađarskom. Medicinske sestre su prošle dodatnu obuku, kojoj je u fokusu bio rad sa izbegličkom i migrantskom populacijom. HCIT timove su tada činile humanitarne radnice, prevoditeljice i medicinske sestre. Njihov je zadatak bio da posebno vode računa o trudnicama, majkama koje doje i o deci.

Ovi timovi savetovali su više od 300 majki i trudnica o prehrani i dojenju u datim uslovima, pružene su im generalne zdravstvene informacije sa fokusom na očuvanju zdravlja i održavanju higijene. Takođe, više od 350 dece do 5 godina dobilo je nutricionističku podršku, dok je oko 1.000 dece u tranzitnim zonama snabdeveno garderobom i drugim preko potrebnim neprehrambenim artiklima.

Tokom zime, bilo je najvažnije da se podeli pomoć za najmlađe. HCIT timovi su radili na tome da svako dete dobije nešto od te pomoći. Tako je u zimu 2016. godine, u prva dva meseca, podeljeno skoro 5.000 zimskih jakni za decu i skoro 10.000 kompleta kapa i šalova, kao i gotovo 3.000 čebadi za bebe. U najtežim uslovima, mi smo se trudili da majkama sa odojčadima pružimo siguran prostor u kojem su ne samo dobijale pomoć već su mogle i da doje svoju decu, presvuku ih i da predahnu.

Tokom svih ovih meseci, posebnu pažnju posvetili smo veoma ranjivim slučajevima –maloletnicima bez pratnje koji su “van sistema”, odnosno, koji nisu registrovani u policijskoj stanici, niti su upisani na liste čekanja za prijem u Mađarsku. Uglavnom smo ih sretali u većim grupama, koje su iznova i iznova bezuspešno pokušavale da pređu državnu granicu. Svi identifikovani maloletnici bez pratnje su u skladu sa predviđenom procedurom<sup>48</sup> upućivani u lokalno nadležni centar

<sup>48</sup> Videti više o temi stranih maloletnika u RS u “Strani maloletnici bez pratnje u RS”, HCIT, Novi Sad, 2014.



za socijalni rad, radi procedure postavljenja privremenog staratelja. Međutim, i tu smo nailazili na mnogobrojne poteškoće. U većini slučajeva, maloletnici su odbijali takvu vrstu pomoći, posebno ako su bili u društvu manje ili više poznatih starijih muškaraca koji su očigledno imali na njih snažan uticaj.

Takođe, bilo je slučajeva da su deca i pristajala na ponuđeno, međutim, tokom procedure postavljanja privremenog staratelja, kao i smeštaja dece, nailazili smo na mnoge prepreke, zbog kojih bi deca često odustajala od procedure i vraćala se da žive u nepovoljnim i rizičnim uslovima po njih.

Ono što, nažalost, i dalje najviše muči sve zemlje na Balkanu, jeste sveobuhvatni sistem zaštite maloletnih lica bez pratnje. Štaviše, čini se da ovaj problem nije u potpunosti rešen ni u Evropskoj uniji, ako ćemo suditi po izveštavanjima Europolu od prošle godine, prema kojima je oko 10.000 maloletnika bez pratnje tehnički nestalo iz evropskog sistema. Svemu čemu su izložene sve izbeglice, od iznude tokom krijumčarenja, do trgovine ljudima, prisilnom radu, ropstvu, zlostavljanju i zatočeništvu – najpodložniji su upravo povodljivi mladići i deca koja sama kreću na vrlo opasan put. Od januara prošle godine, HCIT je identifikovao 630 dece bez pratnje roditelja. Ova deca dolaze iz zemalja iz kojih su pobjegli od strahota rata, nemaštine i sveopšte devastiranih društava, prešli su težak i zahtevan put i ta iskustva su ih sigurno



očvrsnula, ali su to ipak i dalje samo deca. Zaista bi bila poražavajuća činjenica da ni jedna zemlja u koju oni beže, ne bi li ostatak života proživeli na boljem mestu, ne bi bila u stanju da ih zaštiti. HCIT je i pre 2015. godine posebnu pažnju posvećivao ovoj temi, a naši timovi na terenu nastavljaju da rade na svakom pojedinačnom slučaju, stvarajući most između ove dece i institucija i pokušavajući da ih sklone i zaštite od situacija u koje se često sami upuštaju, nesvesni koliko opasne one zaista jesu.

## Upis novorođene dece u matične knjige rođenih – pomoć HCIT-a

Jedna od izuzeteno važnih aktivnosti koju je HCIT sprovodio od samog početka pojačanog priliva izbeglica i migranata, jeste pomoć prilikom upisa u matične knjige rođenih i pribavljanja izvoda za novorođene bebe čiji su roditelji bili u kraćem ili dužem tranzitu kroz Srbiju.

HCIT je uspostavio saradnju sa kancelarijama opštinskih matičara u Subotici, Šidu i Sremskoj Mitrovici, kako bi pomogao, kako putem prevodilačkih usluga, tako i savetodavno, upis u MKR ali i omogućio svim roditeljima da nastave put sa međunarodnom kopijom izvoda iz matične knjige rođenih. Međutim, sama procedura upisa, posebno kada se uzme u obzir da veliki broj roditelja nije imao kod sebe identifikacione dokumente – pasoš ili ličnu kartu iz svojih država porekla (ili ih nisu posedovali uopšte ili su ih izgubili tokom puta) nije bila jednostavna i identifikovane prepreke je trebalo prevazići.

Sve bebe su upisane u MKR u roku predviđenim Zakonom o matičnim knjigama RS<sup>49</sup>, koji iznosi 15 dana od dana rođenja deteta. Ipak, kako bi se izbegao i sprečio potencijalni rizik od apatridije, pojedini kriterijumi definisani u Zakonu, a koji su bili neophodni za registraciju, su zanemareni i matičari su na taj način pokazali veliku fleksibilnost, omogućavajući pristup veoma značajnim dokumentima svim roditeljima, izbeglicama i migrantima koji su svoj put nastavljali dalje ka EU. Naime, matičari su tražili sledeće dokumente na uvid: lične identifikacione dokumente roditelja, izvod iz matične knjige venčanih, kao i zvaničnu potvrdu o rođenju koju izdaje nadležna ustanova, odnosno bolnica u kojoj se dete rodilo. Takođe, sva dokumenta iz država porekla, trebala su da budu prevedena na srpski jezik od strane zvaničnog sudskog tumača.

---

<sup>49</sup> "Službeni glasnik RS", br. 20/2009 i 145/2014.



Kako je sve u praksi bilo skoro nemoguće realizovati, matičari, u dogovoru sa HCIT pravnicima, pristajali su na sledeće:

- ▶ Ukoliko roditelji ne poseduju lična dokumenta, kao dokaz identiteta roditelja, uzimao se jedini zvanični dokument koji izbeglice i migranti imaju, a to je u najvećem broju slučajeva bila potvrda o izraženoj nameri da se traži azil u Republici Srbiji.
- ▶ Nije se angažovao zvanični sudski tumač (posebno za persijski jezik jer HCIT nije našao nijednog registrovanog u AP Vojvodini), već je bio dovoljan simultani prevod kod matičara od strane HCIT prevodioca za persijski i arapski jezik.

U pojedinim slučajevima, majke su još uvek boravile u bolnici, te su očevi donosili i njihove potvrde o izraženoj nameri da se traži azil kod matičara, a usmeno se potvrđivalo da li su i koliko su u braku. Nakon registracije, roditelji su dobijali izvod na srpskom jeziku, ali i međunarodnu kopiju. Od kraja 2015. godine, pa zaključno sa majem 2017. godine, HCIT je pomogao prilikom upisa 15 novorođenih beba u MKR koje su mahom bile iz Avganistana i Sirije.

Imajući u vidu da potvrda o izraženoj nameri da se traži azil u RS ne sadrži i fotografiju lica koje je donosilac tog papira odnosno potvrde, ovo je moglo biti pogodno tlo za potencijalne zloupotrebe. Ovo je posebno važno naglasiti, jer preko 6 hiljada izbeglica i migranata koje trenutno boravi u Srbiji (maj 2017.) nema nikakav pravni status i jedini dokumenat koji imaju, a da je izdat od strane kompetentnih državnih organa RS, je upravo ta potvrda. U Nacrtu novog zakona o azilu i privremenoj zaštiti (opravdano je očekivati da će u toku 2017. godine biti usvojen u srpskom parlamentu) jasno se naglašava (u članu 89.) da “potvrda o registraciji ne može da služi kao identifikacioni dokumenat”. S tim u vezi, potrebno je dodatnu pažnju obratiti upravo na ovu tematiku.



## PREGLED HUMANITARNIH AKTIVNOSTI HCIT-A 2015-2017.

Tokom izbegličkog talasa 2015-2017, kao i prethodnih godina, HCIT je, kao izvršni partner UNHCR-a, najviše bio fokusiran na zaštitu svih osoba koje su bile u opravdanoj potrebi za međunarodnom pomoći. Te naše aktivnosti su obuhvatale prvenstveno pravovremeno i adekvatno informisanje, savetovanje, kako o proceduri azila tako i o drugim pravnim pitanjima, upućivanje na adekvatne državne institucije, ali i efikasno omogućavanje pristupa tim institucijama, uz sveobuhvatni monitoring opšte situacije na granicama AP Vojvodine. Posebno smo brinuli o porodicama koje su prijavile da su se tokom haotičnog puta razdvojile od svojih najbližih, te smo aktivno pomagali u njihovom spajanju, o deci, posebno deci bez pratnje roditelja, odnosno staratelja, majkama koje putuju same, o bolesnima, starim licima, ali i svima drugima koji su nam se obraćali za savet i pomoć. Svakodnevno smo intervjuisali na više desetine izbeglica i migranata, posebno sirijske porodice koje su u stotinama dolazile na sever Vojvodine tokom proleća i leta 2015. Takođe, dokumentovali smo svakodnevno različite situacije i incidente u kojima su njihova prava bila ugrožena, incidente gde su bili izloženi maltretiranju i nasilnom ponašanju različitih aktera, kako u državama tranzita, tako i u Srbiji i pokušavli da im pružimo adekvatnu pomoć, savet ili da ih uputimo na instituciju koja je u obavezi da ih pomogne. Bili smo prisutni i u policijskim stanicama za sve one koji su želeli da zatraže azil u Srbiji i koji su trebali da izraze takvu svoju nameru.

Međutim, kako se situacija tokom leta 2015. godine komplikovala i kako je između ostalog potreba za humanitarnom pomoći postala jedan od ključnih imperativa pomoći izbeglicama i migrantima direktno na terenu, HCIT je, kao izvršni partner UNHCR-a, a kasnije i UNICEF-a, od jeseni 2015. godine, posebno bio angažovan i na poslovima distribucije urgentne humanitarne pomoći koja se realizovala tokom naših svakodnevnih aktivnosti, kako na mađarskoj, tako i na hrvatskoj granici.

Evo statističkog pregleda tih aktivnosti:

- ▶ Preko 50 razdvojenih porodica su urgentno spojene, kako u Srbiji tako i prekogranično.
- ▶ Više od 3.850 identifikovanih ranjivih izbeglica i migranta je upućeno kod dežurnih lekara (kako mobilnih timova na terenu, tako i do državnih domova zdravlja), ali i prioritizovano u daljem tranzitu.
- ▶ Više od 100.000 izbeglica i migranata je informisano, posavetovano, upućeno prema drugim institucijama.
- ▶ Podeljeno je preko 250.000 flašica vode, 30.000 konzervi hrane, 25.000 kabanica i ćebadi, 35.000 jakni, obuće i čarapa, 100.000 visoko energetskih biskvita, 35.000 antibakterijskog gela za ruke i dr.



HCIT prevodioci su već od leta 2015. godine, bili na raspolaganju domovima zdravlja i opštim bolnicama, kako na severu, tako i na zapadu AP Vojvodine, gde su pružali preko potrebne prevodilačke usluge prilikom pregleda i medicinskih intervencija. Takođe, izuzetno je bila uspešna saradnja i sa lokalnim centrima za socijalni rad, prekršajnim sudovima, ali i službenicima policijskih stanica, posebno u slučajevima kada su HCIT timovi bili prisutni prilikom registrovanja izbeglica i migranata (u početku su to bile potvrde o izraženoj nameri da se traži azil, a zatim i nove tranzitne potvrde). Takođe, od izuzetnog značaja je bila uloga HCIT prevodilaca u Šidu na Železničkoj stanici, posebno kada su se kriterijumi oko profilisanja počeli pooštřavati i kada su izbeglice i migranati imali velik broj pitanja u vezi sa potrebnim papirima za dalji nastavak puta. Iako je teško utvrditi tačan broj intervencija HCIT prevodilačkih timova za arapski i persijski jezik, sa sigurnošću možemo navesti da su u preko 50.000 slučajeva HCIT prevodioci intervenisali i pružili pomoć, kako izbeglicama i migrantima, tako i lokalnim državnim institucijama.

Zahvaljujući pomoći i donaciji Fonda za otvoreno društvo, saradnici HCIT-a su, najčešće na molbu medicinskog osoblja u TPC, nabavljali za izbeglice i migrante i veće količine lekova, suplemenata, sanitetskog i sanitarnog materijala, vodili ih do lokalnog oftamologa, gde bismo im nakon pregleda kupovali i naočare, a za mnoge obezbedili i odlazak kod zubara i platili troškove zahvata i lečenja. Zahvaljujući donaciji IRC-a<sup>50</sup>, saradnici HCIT-a su do maja 2017. godine, donirali izbeglicama i migrantima 19 invalidskih kolica, 16 pari štaka i 3 štapa.

<sup>50</sup> International Rescue Committee





## ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Opšta je ocena, kako predstavnika Evropske unije, tako i predstavnika kompetentnih državnih institucija, da se Srbija pokazala kao jedna od država koje su služile kao primer humanosti, solidarnosti, dobre organizacije i adekvatnog urgentnog humanitarnog odgovora na vrlo tešku situaciju kada su na hiljade izbeglica i migranata dnevno ulazile i prolazile kroz Srbiju.

Nakon prvih nekoliko meseci povećanog priliva izbeglica i migranata tokom proleća 2015. godine, koje su Srbiju do izvesne mere zatekle nespreme, u smislu urgentnog, prvenstveno humanitarnog odgovora, kako na jugu u Preševu, ali i na severu zemlje (gde je HCIT svakodnevno pratio razvoj situacije), gde su bez adekvatnog smeštaja i pomoći na stotine sirijskih izbeglica boravile na rubu humanitarne katastrofe, na prostoru “stare ciglane” na ulasku u Suboticu, gde se u neposrednoj blizini nalazi glavna gradska deponija, sistem humanitarog odgovora se ipak relativno brzo uspostavio, prvenstveno uz veliku pomoć različitih međunarodnih donatora i UN agencija. Ipak, opšti je zaključak da je reakcija državnih institucija, organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija bila adekvatna i da je pristup humanitarnoj pomoći bio omogućen najvećem broju izbeglica i migranata. U nekim periodima, izgledalo je da je i previše aktera u oblasti humanitarne pomoći na terenu, ali s obzirom na izuzetno velike potrebe, posebno tokom jesenjih i zimskih meseci 2015-2016, svakako je bilo pozitivno da humanitarne pomoći nije bilo manje nego što je bilo realnih potreba na terenu. Ono što jeste do izvesne mere moglo biti bolje, jeste koordinacija između pojedinih OCD u smislu organizovanijeg zajedničkog pristupa, posebno tokom mesec i po dana tranzita preko Berkasova na hrvatskoj granici.

Ono na šta smo se posebno osvrnuli u ovoj publikaciji, bio je i problem registracije izbeglica i migranata koji su bili u očiglednom tranzitu kroz Srbiju, na način da su svi dobijali, u skladu sa Zakonom o azilu RS, potvrdu o izraženoj nameri da se traži azil u Republici Srbiji. Uvođenje novih potvrda početkom 2016. godine, o kojima smo, takođe, detaljno pisali, nije otklonilo u potpunosti pritisak na sistem azila, niti nakon marta 2016. godione i zatvaranja “Balkanske rute”. Na papiru i kroz statistike, Srbija se i u 2016. godini suočila sa više od deset hiljada tražilaca azila<sup>51</sup> (dok je svega 574 oficijelnih zahteva za azil podneto Kancelariji za azil), što svakako ne pokazuje realno stanje stvari odnosno stvarne želje stranaca za traženje azila u Republici Srbiji. Zaključno sa 01.06.2017. godine, Srbija je registrovala 2.922 izraženih namera da se traži azil. Za najveći broj izbeglica i migranata ova registracija je bila način da se uđe u “sistem”, odnosno da se smeste u jedan od tranzitno-prihvatnih centara ili centara za azil i da se upišu na liste čekanja za admisiju u Mađarsku.

---

<sup>51</sup> Prema podacima MUP-a, 12.821 potvrda o izraženoj nameri da se traži azil je izdato tokom 2016. Godine, u skladu sa ZoA RS.

Ono što je definitivno predstavljalo izazov, kako za nadležne državne institucije (najviše za lokalne centre za socijalni rad), ali i za domaće i međunarodne organizacije, bio je rad sa stranim maloletnicima bez pratnje roditelja ili staratelja. Sistem zaštite maloletnika bez pratnje roditelja ili staratelja u Srbiji je bio tek u povoju u vreme početka masovnog priliva izbeglica i migranata, a karakterisale su ga mnoge nepoznanice, kako iz oblasti zakonske regulative, tako i u vezi sa nedostatkom smeštajnih kapaciteta, komunikaciji, neefikasan sistem upućivanja i slaba koordinacija između kompetentnih državnih institucija, itd. Iako je, još u julu 2015. godine, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja izdalo obavezujuću Instrukciju<sup>52</sup> svim centrima za socijalni rad da se prilikom obaveštenja od strane pripadnika MUP-a i KIRS-a, nađenom maloletnom migrantu odmah postavi privremeni staratelj u skladu sa članom 132. Porodičnog zakona<sup>53</sup>, na terenu smo bili svedoci velikih prepreka u realizaciji ove Instrukcije. Pojedini centri za socijalni rad (pre nego što su terenski socijalni radnici počeli dežurati na ključnim lokacijama gde su se izbeglice i migranti duže ili kraće zadržavali, kao što je prostor kod TPC u Šidu, odnosno Železničke stanice u vreme prevoza vozovima, ali i kasnije na graničnom prelazu Kelebija) nisu bili na raspolaganju van redovnog radnog vremena, te nisu mogli urgentno izlaziti na teren, što je vrlo često bilo od ključnog značaja, kako bi se detetu hitno pružila pomoć. Takođe, primećeno je da ukoliko su maloletnici putovali u grupi sa drugim muškarcima (sa kojima nisu bili ni u kakvom srodstvu, naprotiv, mnogi su se poznavali svega nekoliko dana), veliki broj socijalnih radnika je zauzeo opšti stav da oni nisu “bez pratnje” i da je u njihovom najboljem interesu da se ne odvajaju od grupe, pri tome ne razmatrajući prirodu takvog poznanstva. Sa druge strane, moramo vrlo jasno naglasiti da je bilo izuzetno teško sa pojedinim maloletnicima uopšte i stupiti u kontakt, jer su bili pod snažnim uticajem upravo tih muškaraca koji su bili na “čelu” grupe, te je mnogima bilo zabranjeno da pričaju sa nama i da im samim tim pokušamo pružiti pomoć. Odgovor socijalnih radnika je u pojedinim slučajevima bio i više nego profesionalan i efikasan. Treba istaći nekoliko uspešnih urgentnih smeštaja stranih maloletnika bez pratnje roditelja odnosno staratelja u hraniteljske porodice u Šidu.

No, kako ne bismo svu kritiku uputili samo ka državnom sektoru, potrebno je naglasiti da je prisustvo velikog broja organizacija civilnog društva na terenu koje su izbeglicama i migrantima pružale široku lepezu usluga i pomoći, često dovelo i do zbunjenosti i ponekad nenamernog pogrešnog informisanja i upućivanja, jer nisu sve OCD imale dovoljno prethodnog znanja i iskustva iz ove oblasti, odnosno adekvatan sistem koordinacije i upućivanja na terenu u prvim mesecima nije bio uspostavljen. Ipak, uz sve napore da se ova deca zaštite, koja su u posebno ranjivom položaju i koja zaslužuju najviši stepen zaštite, poražavajuća je informacija<sup>54</sup> koju je objavila policijska agencija Europol u januaru 2016. godine, a to je da je 10. 000 dece izbeglica nestalo u Evropi tokom trajanja izbegličke krize odnosno tokom 2014. i 2015. godine.

---

<sup>52</sup> Instrukcija o postupanju centara za socijalni rad i ustanova socijalne zaštite za smeštaj korisnika u obezbeđivanju zaštite i smeštaja maloletnika bez pratnje, broj 110-00-00469/2015.

<sup>53</sup> “Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 18/2005, 72/2001- dr zakon, 6/2015.

<sup>54</sup> [tp://www.blic.rs/vesti/svet/u-evropi-nestalo-najmanje-10000-dece-izbeglica/76xebm](http://www.blic.rs/vesti/svet/u-evropi-nestalo-najmanje-10000-dece-izbeglica/76xebm)



Prema zvaničnim podacima UNHCR-a<sup>55</sup>, u Srbiji se u martu 2017. godine nalazilo čak 628 stranih maloletnika bez pratnje roditelja, odnosno staratelja, u svim tranzitno-prihvatnim centrima i centrima za azil u Republici Srbiji, i to najviše iz Avganistana i Pakistana.

Prema poslednjim zvaničnim podacima UNHCR-a<sup>56</sup>, početkom juna 2017. godine, u Srbiji se nalazilo 6.618 izbeglica i migranata, od toga 94% su boravili u 18 državnih centara. 80% registrovanih stranaca dolazi iz država koje “proizvode izbeglice”, odnosno iz Avganistana (62%) Iraka (12%) i Sirije (5%). Ukoliko se zanemari humanitarni aspekt zbrinjavanja, u smislu da je najveći broj ljudi adekvatno zbrinut u smislu pristupa smeštaju, hrani i drugim potrebnim artiklima, nedvo-

<sup>55</sup> <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/55034>

<sup>56</sup> UNHCR Serbia update, 29 May - 04 June 2017.

110 smisleno se kao najveći problem ističe regulisanje pravnog statusa svih ovih ljudi, među kojima ima i izbeglica, ali i lica koja nemaju osnova za međunarodnu zaštitu. Osim malog broja stranaca, koji se nalaze u zvaničnoj proceduri traženja azila u RS, sva ova lica, osim istekle potvrde o izraženoj nameri da se traži azil u RS izdate u skladu sa ZoA, nemaju apsolutno nikakav drugi validni dokumenat kojim se reguliše njihov boravak na teritoriji Republike Srbije. Nacrtom novog Zakona o strancima Republike Srbije, predviđeno je članom 40. privremeni boravak stranih državljana u RS i boravak na osnovu humanitarnih razloga (stav 10.). Prema članu 61. stav 2. Nacrta zakona, nadležni organ će odobriti privremeni boravak ukoliko utvrdi da su okolnosti na kojima se zasniva zahtev osnovane, ali da iz opravdanih razloga nisu ispunjeni svi uslovi iz člana 43. ovog zakona.

U sadašnjoj populaciji izbeglica i migranata nema nijednog koji bi udovoljavao svim uslovima za izdavanje odobrenja za privremeni boravak propisanim članom 43. Nacrta zakona.<sup>57</sup>

Na kraju, možemo zaključiti da je tokom trajanja čitavog izbegličko - migrantskog talasa, Srbija postupala najvećim delom pod uticajem politika kreiranim na globalnom, odnosno barem na nivou Evropske unije i da zapravo nije imala previše mesta za neke samostalne i nezavisne odluke i postupanja koja bi išla van dogovorenih okvira koje su diktirale ključne zemlje koje su primile najveći broj tražilaca azila u Evropi, poput Nemačke, Austrije i Švedske. Svedoci smo da su mnogi ključni postulati zaštite izbeglica, ali i zakoni na nivou EU, pali, prekršeni i pokazali se potpuno neprimenjivi u ovako masovnom kretanju ljudi koji beže od rata i progona, kao i velikog broja stranaca koji su svoje države napustili vodeći se ekonomskim razlozima.

Sledeći veliki izazov sa kojim će se kako čitava EU ali i Srbija suočiti, jeste proces integracije svih ljudi koji (ne)voljno postaju naše nove evropske komšije, što će u svetlu porasta ekstremne desnice u Evropi, ali i sve učestalijih terorističkih napada u evropskim metropolama, zaista biti izazov i za države koje su tradicionalno ključne tačke masovnih imigracija, a posebno za Srbiju čiji je sistem azila vrlo mlad i faktički tek u razvoju.

---

57 Strancu se može odobriti privremeni boravak ako:

- ▶ poseduje važeći lični ili službeni pasoš;
- ▶ poseduje dovoljna sredstva za izdržavanje;
- ▶ ima prijavljenu adresu stanovanja u Republici Srbiji;
- ▶ ima zdravstveno osiguranje tokom perioda za koji traži odobrenje odnosno produženje privremenog boravka u Republici Srbiji;
- ▶ priloži dokaze o opravdanosti zahteva za odobrenje privremenog boravka u skladu sa osnovom privremenog boravka iz člana 40. ovog zakona, kao i druga dokumenta na zahtev nadležnog organa (član 43. Nacrta zakona).





**Humanitarni centar  
za integraciju i toleranciju**

Vojvođanskih brigada 17,  
21 000 Novi Sad,  
+38121528132

[www.hcit.rs](http://www.hcit.rs)





**Balkanska ruta:**

Osnovna ruta

Granične ograde

Alternativne rute

